



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

**Architectuuruitbeelding in de Middeleeuwen : oorsprong, verbreiding en betekenis van architectonische beeldtradities in de West-Europese kunst tot omstreeks 1300**

Klinkenberg, E.S.

**Citation**

Klinkenberg, E. S. (2006, January 24). *Architectuuruitbeelding in de Middeleeuwen : oorsprong, verbreiding en betekenis van architectonische beeldtradities in de West-Europese kunst tot omstreeks 1300*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4274>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4274>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

## Afbeeldingen

- 1 Het Hemelse Jeruzalem, Apocalyps-handschrift uit St-Armand, begin negende eeuw; Valencijs, BM, 99, fol. 38 (naar: Kühnel 1987, fig. 78)
- 2 Plattegrond van de Anastasis Rotonde, Salzburger handschrift met *De locis sanctis* van Adamnan, ca. 850; Wenen, ÖNB, 458, fol. 4v (naar: Van der Horst & Noel & Wüstefeld 1996, fig. 9 op 7)
- 3 Het Hemelse Jeruzalem, Beatus van St-Sever, ca. 1050-1075; Parijs, BnF, Lat. 8878, fol. 207v-208 (naar: Kühnel 1986/87, fig. 6)
- 4 Het Hemelse Jeruzalem, Morgan-Beatus uit Tábara (?), ca. 945-950; New York, PML, M. 644, fol. 222v (naar: Williams 1977, pl. 20)
- 5 Het Hemelse Jeruzalem, Turijn-Beatus uit Catalonië, ca. 1100-1125; Turijn, BNU, I.II.1, fol. 179v-180 (naar: Kühnel 1987, fig. 107)
- 6 Het tabernakel als afbeelding van de kosmos, handschrift met Cosmas Indicopleustus' *Christelijke topografie* uit Constantinopel, negende eeuw; Rome, BAV, Vat. gr. 699, fol. 49 (naar de lijntekening in: Wolska-Conus 1967-1973 (2), fig. op 71)
- 7 Het tabernakel in de hof, Codex Amiatinus uit Jarrow/Wearmouth, 689-716; Florence, BML, Amiatinus 1, fol. 2v-3 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 119)
- 8 De tempel van Jeruzalem, Romeins goudglas, late derde of vierde eeuw; Rome, Museo Sacro del Vaticano (naar: Kühnel 1987, fig. 47)
- 9 De stammen Israëls rond het tabernakel, handschrift met Cosmas Indicopleustus' *Christelijke topografie* uit Constantinopel, negende eeuw; Rome, BAV, Vat. gr. 699, fol. 52 (naar de lijntekening in: Wolska-Conus 1967-1973 (2), fig. op 89)
- 10 Tabernakeldoeken, handschrift met Cosmas Indicopleustus' *Christelijke topografie* uit het Catharinaklooster van Sināi (?), begin elfde eeuw; Sināi, Catharinaklooster, Sin. gr. 1186, fol. 79 (naar: Wolska-Conus 1968-1973 (2), fig. op 57)
- 11 Gallo-Romeins vloermozaïek, Nîmes, Rue pavée 8 (naar: Lafaye & Blanchet 1909-1912, nr. 297)
- 12 Romeins vloermozaïek uit de Terme dei Cisiarī, Ostia, ca. 120 (naar: Clarke 1979, fig. 21)
- 13 Vloermozaïek, absis van de St.-Reparatus in Al Asnam, 475 (naar: Duval 1973, fig. 4)
- 13A Vloermozaïek uit het oostkoor van de kathedraal van Uppenna, vijfde eeuw; Enfida, Mus. (naar: Duval 1973, fig. 57)
- 14 De val van Babylon, Valladolid-Beatus uit het koninkrijk Léon, 970; Valladolid, BU, 433, fol. 167v (naar: Williams 1994-2003 (2), ill. 221)
- 14A Jeruzalem op een topografisch vloermozaïek, Madaba, ca. 560-565 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 245)
- 15 Het Hemelse Jeruzalem, Trinity-Apocalyps uit Londen, ca. 1250-1260; Cambridge, TCL, R.16.2, fol. 25v (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 779)
- 16 Het Hemelse Jeruzalem, Eton-Apocalyps uit Worcester (?), ca. 1260-1270; Eton, ECL, 177, p. 95 (naar: Gatti Perer 1983, cat. 31)
- 17 Christus' intocht in Jeruzalem, de Kruisiging en het Hl. Graf, evangelium van bisschop Bernward van Hildesheim, ca. 1015; Hildesheim, Dom-Mus., DS 18, fol. 175 (naar: Brandt 1993, Taf. 28)
- 18 Jeruzalem en omgeving, Ebstorfer wereldkaart, ca. 1208-1218; Kulmbach, Landschaftsmus. Obermain (naar: Luckhardt & Niehoff 1995, cat. A 1)
- 19 Jeruzalemkaart, toegevoegd aan een passionaal uit Zwiefalten, ca. 1150-1200; Stuttgart, WLB, Bibl. 2° 56, fol. 135 (naar: Kühnel 1987, fig. 100)
- 20 Waterleidingkaart van het kathedraalcomplex van Canterbury, ca. 1163-1174; Cambridge, TCL, R.17.1, fol. 284v-285 (naar: Luckhardt & Niehoff 1995 (2), Abb. 117)
- 21 Kloosterplattegrond van St. Gallen, ca. 820-830; St. Gallen, Stiftsbibl., 1092 (naar: Jacobsen 1992, Abb. 2)
- 22 Het Hemelse Jeruzalem, Navarra-Beatus, eind twaalfde eeuw; Parijs, BnF, Nal 1366, fol. 148v-149 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 750)
- 23 Engelen bewieroken het altaar in de hemel, Noordoost-Franse kopie naar het *Liber floridus* van Lambertus van St.-Omaars, ca. 1150-1175; Wolfenbüttel, HAB, Guelf. 1 Gud. lat. 2°, fol. 11v (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 130)
- 24 Noordgevel van het westtransept van de abdijkerk in Kelso, midden twaalfde eeuw (naar: Stoll & Roubier 1966, Taf. 152)
- 25 Vierkant stadsvignet, Akens (?) handschrift met het *Corpus agrimensorum romanorum*, ca. 825; Rome, BAV, Pal. lat. 1564, fol. 88v (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999, cat. V.17)
- 26 Sapientia tronend voor de tempel der wijsheid, Noord-Frans handschrift met Prudentius' *Psychomachia*, ca. 825-850; Leiden, UB, Burm. Q.3, fol. 148v (foto: UB Leiden)
- 27 Het Hemelse Jeruzalem, Bible moralisée uit Parijs, ca. 1220-1226; Wenen, ÖNB, 1179, fol. 244v (naar: Christe 1999, pl. 37)
- 27A Het Hemelse Jeruzalem, sacramentarium van bisschop Warmund van Ivrea, ca. 999-1004; Ivrea, BC, LXXXVI, fol. 118v (naar: Ladner 1931, 130-151, Abb. 136)
- 28 Het paradijs, de opstanding der zielen en de hel, *Liber vitae* van New Minster in Winchester, 1031 (?); Londen, BL, Stowe 944, fol. 17 (naar: Temple 1976, ill. 248)
- 29 Het Hemelse Jeruzalem, gewelfschildering in de bovenkapel van de abdijkerk te St-Chef, midden elfde eeuw (naar: Demus 1968, Abb. 82)
- 29A De vrouwen bij het lege graf, detail van het Harrach-tweeluik uit de hofschool van Karel de Grote, begin negende eeuw; Keulen, Schnütgen-Mus. (naar: Fillitz 1999, Abb. 7)
- 30 Het Hemelse Jeruzalem, Londens Apocalyps-handschrift, ca. 1260; Londen, BL, Add. 31566, fol. 29 (naar: Gatti Perer 1973, cat. 41)
- 31 Pinksteren, evangelium uit het Salzburger Petrusklooster, ca. 1020; New York, PML, M. 781, fol. 214v (naar: Swarzenski 1908-1913, Abb. 62)
- 31A BABYLONIA, Prüfeninger handschrift met de *Glossarium Salomonis*, 1165; München, BSB, Clm 13002, fol. 3v (naar: Katzenellenbogen 1939, fig. 54)
- 31B HIERUSALEM, Prüfeninger handschrift met de *Glossarium Salomonis*, 1165; München, BSB, Clm 13002, fol. 4 (naar: Legner 1985, cat. B 105)
- 32 Ezechiëls tempelvisioen, bijbel uit S. Maria de Ripoll, ca. 1000-1050; Rome, BAV, Vat. lat. 5729, fol. 209 (naar: Dodwell 1971, fig. 130)
- 33 Schrijvers in de abdijkerk van Echternach, Echternacher perikopenboek van keizer Hendrik III, 1039-1043; Bremen, Staats-und UB, b.21, fol. 124v (naar: Spang 1983, afb. op 28)
- 33A De profeet Jesaja, Normandisch handschrift met het Jesaja-commentaar van Hieronymus, eind elfde eeuw; Oxford, BOD, Bodley 717, fol. 1 (naar: Pächt 1984, Abb. 197)
- 34 Het Hemelse Jeruzalem, Thürings of Neder-Saksisch handschrift met Alexander van Bremens Apocalyps-commentaar, ca. 1275-1300; Breslau, UB, 1 Qu. 19, fol. 128 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 781)
- 35 Altaarstuk, St.-Michael in Sahl, begin dertiende eeuw (naar: Andersson 1968 (2), pl. 225)
- 36 Mattheus, evangelium uit Tegernsee, ca. 1035-1040; München, BSB, Clm 18005, fol. 22v (naar: Bange 1923, Abb. 7)
- 37 Sapientia tronend voor de tempel der wijsheid, handschrift met Prudentius' *Psychomachia* uit St. Gallen, begin elfde eeuw; St. Gallen, Stiftsbibl., 135, p. 438 (naar: Schiller 1966-1991 (4.1), Abb. 168)
- 38 De hemel en de hel, psalter uit St-Germain-des-Prés, ca. 820-830; Stuttgart, WLB, Bibl. 2° 23, fol. 56 (naar: De Wald 1930, facs.)
- 38A Christus tussen cherubijn en serafijn boven de Kruisiging, pontificaal van bisschop Gundekar II van Eichstätt, 1072-1075; Eichstätt, Dombibl., Gundekarianum, fol. 15v (naar: Bange 1923, Abb. 91)
- 39 Paus Victor II tussen de Eichstätter bisschoppen Gezmann (1042) en Gundekar II (1057-1075), pontificaal van bisschop Gundekar II van Eichstätt, 1072-1075; Eichstätt, Dombibl., Gundekarianum, fol. 18 (naar: Bange 1923, Abb. 98)
- 40 De vorst voor de gesloten tempelpoort, Vysehrader kroningsevangelium, 1085-1086; Praag, UB, XIV A 13, fol. 4v (naar: Bohatec 1970, Abb. 75)
- 41 Synode in Toledo, *Codex Vigilianus* uit S. Martín de Albelda, 974-976; Escorial, RBSL, d.I.2, fol. 142 (naar: Williams 1977, pl. 31)
- 42 Tweede concilie van Sevilla, *Codex Aemilianensis* uit S. Millán de la Cogolla, 992; Escorial, RBSL, d.I.1, fol. 205 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 54)

- 43 Petrus in Rome, *Liber floridus* van Lambert van St.-Omaars, ca. 1120; Gent, CBRU, 1125, fol. 168 (naar: Diederich 1980, Abb. 12)
- 44 Het Hemelse Jeruzalem, gewelfschildering in S. Pietro al Monte bij Civate, eind elfde eeuw (naar: Galtier Marti 2001, fig. 147)
- 45 Mattheus in het Hemelse Jeruzalem, evangeliarium van Ste-Aure uit de hofschool van Karel de Kale, midden negende eeuw; Parijs, Bibl. de l'Arsenal, 1171, fol. 17v (naar: Van der Horst & Noel & Wüstefeld 1996, cat. 21)
- 46 Achthoekig stadsvignet, Akens (?) handschrift met het *Corpus agrimensorum romanorum*, ca. 825; Rome, BAV, Pal. lat. 1564, fol. 89v (naar: Mütterich 1974, Abb. 13)
- 47 Pinksteren en Hemelvaart, bijbel van S. Paolo fuori le Mura, ca. 870; Rome, Abbazia di S. Paolo fuori le Mura, fol. 295 (naar: Kessler 2002, fig. 6)
- 47A Het Hemelse Jeruzalem, triomfboogmozaïek van de S. Prassede in Rome, 817-824 (naar: Wisskirchen 1992, Abb. 31)
- 48 Proost Adalbert biedt de heilige Stefanus zijn handschrift aan, fratemiteitsboek van Corvey, 1158; Münster, Nordrhein-Westfälisches Staatsarchiv, Msc. I 133, p. 11 (naar: Legner 1985, cat. B 13)
- 49 Het Hemelse Jeruzalem, emailpaneel op altaarstuk van Nicolaas van Verdun in Klosterneuburg, 1181 (naar: Dahm 1989, Abb. 71)
- 49A Introitus van de mis, ivoortje uit Lotharingen, eind tiende eeuw; Cambridge, Fitzwilliam Mus. (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999, cat. XI.30)
- 50 Gregorius schrijft de Romeinse mistekst, ivoortje uit Lotharingen, eind tiende eeuw; Wenen, Kunsthistorisches Mus., Kunstammer (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999, cat. XI.29)
- 50A Bisschop Bernward van Hildesheim biedt Maria zijn handschrift aan, Bernward-bijbel, begin elfde eeuw; Hildesheim, Dom-Mus., DS 37, fol. 1v (naar: Brandt & Eggebrecht 1993, cat. VIII-29)
- 51 Ratmann biedt Bernward en Michael zijn handschrift aan, Ratmann-sacramentarium, 1159; Hildesheim, Dom-Mus., DS 37, fol. 111v (naar: Brandt & Eggebrecht 1993, cat. IX-9)
- 52 Het Hemelse Jeruzalem, Boheems handschrift met Augustinus' *De civitate Dei*, ca. 1140; Praag, Bibl. van het domkapittel, A 7, fol. 1v (naar: Bohatec 1970, Abb. 79)
- 53 Abt Evervin biedt de heilige Benedictus zijn handschrift aan, exemplaar van de regel van Benedictus uit het St. Vitusklooster in Mönchengladbach, ca. 1140-1155; New York, PML, M. 563, fol. 42v (naar: Swarzenski 1929/30, afb. op 197)
- 53A Communie van de heilige Dionysius, missaal van St-Denis, midden elfde eeuw; Parijs, BnF, Lat. 9436, fol. 106v (naar: Fillitz 1969, Taf. XIX)
- 54 Het Hemelse Jeruzalem, psalter met hymnarium uit Zwiefalten, ca. 1125-1135; Stuttgart, WLB, Brev. 100, Vorsatz v (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 765)
- 55 Christus in het paradijs, Godescalc-evangelistarium uit Worms (?), 781-783; Parijs, BnF, Nal 1203, fol. 3 (naar: Mütterich 1999, Abb. 2)
- 56 Christus temidden van de apostelen, absismozaïek van de S. Pudenziana in Rome, 402-417 (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999, cat. IX.20)
- 57 Johannes, evangeliarium van St-Médard uit de hofschool van Karel de Grote, ca. 800; Parijs, BnF, Lat. 8850, fol. 180 (naar: Kluckert 1996, afb. op 423)
- 58 Marcus, *Codex Rossanensis* uit het oostelijke Middellandse Zeegebied, zesde eeuw; Rossano, Mus. dell'Arcivescovado, codex unicus, fol. 121 (naar: Weitzmann 1977b, pl. 33)
- 59 Potifars vrouw tracht Jozef te verleiden, Weense Genesis uit Antiochië, ca. 550-575; Wenen, ÖNB, Theol. gr. 31, Bild 31 (naar: Weitzmann 1977b, pl. 26)
- 60 Het Hemelse Jeruzalem, evangeliarium van St-Médard uit de hofschool van Karel de Grote, ca. 800; Parijs, BnF, Lat. 8850, fol. 1v (naar: Mütterich 1999, Abb. 16)
- 61 Het Hemelse Jeruzalem, Noord-Frans Apocalyps-handschrift, ca. 800-825; Trier, Stadtbibl., 31, fol. 69 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 755)
- 62 Babylon, Noord-Frans Apocalyps-handschrift, ca. 800-825; Trier, Stadtbibl., 31, fol. 58 (naar: Kühnel 1987, fig. 67)
- 63 Johannes, *Codex aureus* van St. Emmeram in Regensburg, ca. 870; München, BSB, Clm 14000, fol. 97 (naar: Kessler 2002, fig. 33)
- 64 Johannes, *Codex Wittekindeus* uit Fulda, ca. 980; Berlijn, SBPK, Theol. lat. fol. 1, fol. 102v (naar: Puhle 2001, afb. op 204)
- 64A Marcus, *Codex Wittekindeus* uit Fulda, ca. 980; Berlijn, SPKB, Theol. lat. fol. 1, fol. 45v (naar: Mayr-Harting 1991 (1), pl. III)
- 64B Lucas, Reichenauer evangeliarium, kort na 1000; Keulen, Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibl., Dom Hs. 218, fol. 108v (naar: Legner 1985, cat. C 11)
- 65 Hillinus biedt Petrus zijn handschrift aan, Hillinus-codex, ca. 1010-1030; Keulen, Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibl., Dom Hs. 12, fol. 10v (naar: Legner 1985, cat. B 4)
- 66 Christus tussen de apostelen in het Hemelse Jeruzalem, evangeliarium van Niederaltaich, ca. 1030-1040; München, BSB, Clm 9476, fol. 8 (naar: Bange 1923, Abb. 20)
- 66A Canontafel, evangeliarium in Hautvillers vervaardigd voor aartsbisschop Ebbo van Reims, ca. 816-830; Épernay, BM, 1, fol. 13v (naar: Van der Horst & Noel & Wüstefeld 1996, fig. 6a op 182)
- 67 De personificatie van het jaar temidden van de vier jaargetijden, dag en nacht en de twaalf maanden, kalender uit een Fuldaer sacramentarium, ca. 975-1000; Berlijn, SBPK, Theol. lat. fol. 192, los blad (naar: Sporbeck 1991, Abb. 67)
- 67A Westportaal van de St. Stephan in Tulln, ca. 1200 (foto: auteur)
- 68 Koning David temidden van zijn schrijvers, Eberhard-psalter uit Beieren, ca. 1000-1025; München, BSB, Clm 7355, fol. 5v (naar: Kahsnitz 1979, Abb. 198)
- 69 Het Laatste Oordeel, Beiers psalter, eind elfde eeuw; Karlsruhe, BLB, Aug. perg. 161, fol. 168 (naar: Künstele 1928, Bild 297)
- 70 Het Laatste Oordeel, psalter/evangeliarium uit Bury St Edmunds, ca. 1130; Cambridge, Pembroke College Libr., 120, fol. 6v (uit: Haney 1986, fig. 152)
- 71 Het Hemelse Jeruzalem, Morgan-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1255-1260; New York, PML, M. 524, fol. 20v (naar: Lewis 1995, fig. 163)
- 71A Het Hemelse Jeruzalem, Apocalyps-handschrift uit Salisburg (?), ca. 1250-1255; Parijs, BnF, Fr. 403, fol. 41v (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), 177, Abb. 775)
- 72 Het Hemelse Jeruzalem, Metz-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1250-1255; voorm. Metz, BM, Salis 38, fol. 31 (naar: Lewis 1995, fig. 165)
- 72A Het Hemelse Jeruzalem, Douce-Apocalyps uit Londen, ca. 1270; Oxford, BOD, Douce 180, p. 92 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 776)
- 73 De neerdalende hemelstad, Metz-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1250-1255; voorm. Metz, BM, Salis 38, fol. 30v (naar: Morgan & Mettler 1990, afb. op 284)
- 73A De neerdalende hemelstad, Lambeth-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1250-1255; Londen, LPL, 209, fol. 37v (naar: Morgan & Mettler 1990, afb. op 284)
- 74 Het laatste beleg van Jeruzalem, Apocalyps uit Londen (?), ca. 1260; Londen, BL, Add. 31566, fol. 27 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 740)
- 75 Bedford Castle, *Chronica majora* door Matthew Paris, ca. 1250-1259; Cambridge, CCCL, 16, fol. 60 (naar: Pounds 1990, pl. 3)
- 76 Strijd tussen de Angelsaksen en de Denen, *Chronica majora* door Matthew Paris, ca. 1250-1259; Cambridge, CCCL, 26, p. 160 (naar: Lewis 1987, pl. III)
- 77 Stadszegel van Rochester, matrijs uit de eerste helft van de dertiende eeuw (naar: Cherry 1992, fig. 1)
- 77A Plattegrond van het kasteel van Dover (naar: Brown & Colvin 1964, fig. 52)
- 77B Plattegrond van het kasteel van Portchester (naar: Brown & Colvin 1964, fig. 63)
- 77C Plattegrond van het kasteel van Windsor (naar: The Official Guide to Windsor Castle, 1967, afb. op 33)
- 78 Plattegrond van het kasteel van Old Sarum (naar: Brown & Colvin 1963, fig. 64)
- 79 De stad Gods, Zuid-Frans handschrift met Augustinus' *De civitate Dei*, begin twaalfde eeuw; Parijs, BnF, Lat. 2060, fol. 1 (naar: Cahn 1996, ill. 112)
- 80 De stad Gods, handschrift met Augustinus' *De civitate Dei* uit Canterbury, ca. 1120; Florence, BML, Plut. XII.17, fol. 2v (naar: Schiller 1966-1991 (4.1), Abb. 258)

- 80A De stad Gods, Catalaans handschrift met Augustinus' *De civitate Dei* uit ca. 1150-1200; Tortosa, Bibl. de la Catedral, 20, fol. 1v (naar: Bohigas 1960, 82-83, fig. 29)
- 80B De vier evangelisten, ivoortje uit de hofschool van Karel de Grote, ca. 800; Parijs, BnF, Cabinet des Médailles (naar: Fillitz 1999, 610, Abb. 2)
- 81 Het Hemelse Jeruzalem, wandschildering in St-Michel d'Aiguilhe, Le Puy, 962-984 of twaalfde eeuw (naar: Barral i Altet 1975, fig. 43)
- 81A Pinksteren, D-initiaal van Psalm 101 in een bijbelhandschrift uit Regensburg, ca. 1200; München, BSB, Clm 3901, fol. 209v (naar: Boeckler 1924, 69, Abb. 134)
- 82 Het aardse en het Hemelse Jeruzalem, Latijnse Bible moralisée uit Parijs, ca. 1235-1245; Parijs, BnF, Lat. 11560, fol. 128 (naar: Porcher 1959, pl. XL)
- 83 Johannes aan de voeten van de engel en de zeven kerken van Azië, Morgan-Beatus uit Tábara (?), ca. 945-950; New York, PML, M. 644, fol. 231v (naar: Williams 1994-2003 (2), ill. 99)
- 84 De rivier des levens vloeit uit Gods troon, Morgan-Beatus uit Tábara (?), ca. 945-950; New York, PML, M. 644, fol. 223 (naar: Williams 1994-2003 (2), ill. 98)
- 84A De schepping en de val der engelen, psalter voor Parijs' gebruik, ca. 1250; Parijs, BnF, Lat. 10434, fol. 9v (naar: Baschet 1993, 257-258, pl. III.2)
- 85 Sapientia tronend voor de tempel der wijsheid, bijbel van St-Vaast in Atrecht, ca. 1025-1050; Atrecht, BM, 559 III, fol. 1 (naar: Cahn 1982, fig. 69)
- 85A Johannes meet de hemeltempel, Beatus van St-Sever, ca. 1050-1075; Parijs, BnF, Lat. 8878, fol. 150v (naar: Schiller 1966-1991 (2), Abb. 316)
- 86 Het paleis van Theoderik de Grote, mozaïek in de S. Apollinare Nuovo te Ravenna, na 519 (naar: ansichtkaart)
- 87 Marcus, Uta-codex uit Regensburg, ca. 1025; München, BSB, Clm 13601, fol. 41v (naar: Mutherich & Dachs 1987, Taf. 97)
- 88 Verkondiging aan Zacharias, sacramentarium vervaardigd voor bisschop Drogo van Metz (823-855); Parijs, BnF, Lat. 9428, fol. 83 (naar: Von Metzsch 1989, Abb. 11)
- 88A Koning Reccesvinth woont de mis bij die aartsbisschop Ildefons van Toledo opdraagt, Toletaans handschrift met geschriften van Ildefons van Toledo, ca. 1200; Madrid, BN, Vitr. 10087, fol. 110 (naar: Kimpel 1974, Abb. 2 op 584)
- 89 Voorgevel van het oostelijke poortgebouw van Ezechiëls tempel, handschrift met werken van Richard van St-Victor uit het Parijse Victor klooster, ca. 1150-1175; Parijs, BnF, Lat. 14516, fol. 240 (Cahn 1996, ill. 215)
- 90 De tempel van Salomo, bijbel uit S. Pere de Roda, midden elfde eeuw; Parijs, BnF, Lat. 6 II, fol. 129v (naar: Cahn 1982, fig. 44)
- 90A Salomo's tempel, Catalaans bijbelhandschrift uit S. Maria de Ripoll, ca. 1000-1050; Rome, BAV, Pal. lat. 5729, fol. 95 (naar: Neuss 1922, 78, fig. 26)
- 90B Tempelreiniging, Catalaans handschrift met preken van Beda, eind elfde eeuw; Girona, Mus. d'Art, [geen signatuur,] fol. 36v (naar: De Dalmases & I Pitarch 1986, afb. op 267)
- 91 Gestapelde arcades in de grote moskee van Córdoba, ca. 785 tot eind tiende eeuw (foto: Aart Mekking)
- 91A Boden brengen Job de eerste onheilstijding, Catalaans bijbelhandschrift uit S. Maria de Ripoll, ca. 1000-1050; Rome, BAV, Pal. lat. 5729, fol. 162v (naar: Neuss 1922, 99, Fig. 124)
- 92 Verweven bogen boven de zuidelijke poort in de oostfaçade van de grote moskee van Córdoba, ca. 785 tot eind tiende eeuw (naar: Sourdél-Thomine & Spuler 1973, Abb. 91)
- 92A Uit fragmenten gereconstrueerd paneel afkomstig uit het woestijnpaleis van Qasr al-Hair al-garbi in Syrië, ca. 724-727; Damascus, Nationaal Mus. (naar: Ewert 1968-1980 (1), Abb. 34)
- 93 Pergola, mozaïek in de west-riwaq van de grote moskee te Damascus, ca. 715 (naar: Sourdél-Thomine & Spuler 1973, Taf. V)
- 94 Moskee, los blad uit een Syrisch koranhandschrift, ca. 710-715; Dar al-Makhtata, Sanaa, 20-33.1 (naar: Von Bothmer 1987, Farbt. 1)
- 94A Moskee, los blad uit een Syrisch koranhandschrift, ca. 710-715; Dar al-Makhtata, Sanaa, 20-33.1 (naar: Piotrovski & Vriese 1999, afb. op 100)
- 95 Canontafels, bijbel uit S. Pere de Roda, midden elfde eeuw; Parijs, BnF, Lat. 6 IV, fol. 6v-7 (naar: Neuss 1922, Abb. 138-139)
- 96 Akense paltskapel, interieur naar oosten, ca. 776 (naar: Untermann 1999, Abb. 5)
- 96A H. Sophia in Constantinopel, doorsnede naar het noorden, 537 gewijd (naar: Mainstone 1988, fig. A6)
- 97 St.-Polyeuktos in Constantinopel, reconstructie van het interieur naar het oosten, 524-527 (naar: Harrison 1990, fig. 167)
- 98 De Anastasis Rotonde in Jeruzalem, lengtedoorsnede, gravure uit 1609 (naar: Krautheimer 1969, fig. 30)
- 98A Plattegrond van de vierde-eeuwse Anastasis Rotonde, Jeruzalem (naar: Corbo 1982, Tav. 4)
- 99 Christus' kruisiging en de vrouwen bij het lege graf, elfde-eeuwse ivoortje uit St. Gallen (?); Boedapest, Iparmüveszeti Mus. (naar: Menz-vonder Mühl 1981, Abb. 56)
- 99A De vrouwen bij het lege graf, sacramentarium van koning Hendrik II vervaardigd in St. Emmeram te Regensburg, eind 1002 of iets later; München, BSB, Clm 4456, fol. 15v (naar: Kirmeier e.a. 2002, Abb. 25 op 55)
- 100 De vrouwen bij het lege graf, Amalfitaanse ivoortje, eind elfde eeuw; Parijs, Mus. du Louvre (naar: Bergman 1980, fig. 173)
- 101 Camilla's graf, Beiers handschrift met Hendrik van Veldekes *Eneas*, ca. 1220-1230; Berlijn, SPKB, Germ. fol. 282, fol. 62v (naar: Fromm 1992, afb. na 640)
- 102 Mathathias onthoofd de hoofdman van koning Antiochus en een gehoorzame jood, Maccabeeën-handschrift uit St. Gallen, midden tiende eeuw; Leiden, UB, Periz. F.17, fol. 9v (foto: Leiden, UB)
- 102A Priesters reinigen de tempel van Jeruzalem, Maccabeeën-handschrift uit St. Gallen, midden tiende eeuw; Leiden, UB, Periz. F.17, fol. 17v (foto: Leiden, UB)
- 102B De herinwijding van de tempel, Maccabeeën-handschrift uit St. Gallen, midden tiende eeuw; Leiden, UB, Periz. F.17, fol. 18 (foto: Leiden, UB)
- 103 Verkondiging aan Zacharias, reliëf rechts naast het westportaal van de S. Giovanni in Venere, ca. 1180-1190 (naar: Poeschke 1998, Taf. 217)
- 103A Ezechiël ziet God door de gesloten tempeldeur komen, evangelistarium vervaardigd voor de St. Cyriacus te Worms-Neuhausen, 1197-1198; Karlsruhe, BLB, Bruchsal 1, fol. 15 (naar: Schiller 1966-1991 (3), Abb. 210)
- 104 Christus' opdracht in de tempel, troparium uit Prüm, 995; Parijs, BnF, Lat. 9448, fol. 28 (naar: Kühnel 1987, fig. 94)
- 105 Mozes en Aäron in het tabernakel, bijbel van Lobbes, 1084; Doornik, Bibl. du Séminaire, 1, fol. 77 (naar: Cahn 1982, fig. 81)
- 106 Christus' opdracht in de tempel, evangelistarium uit Maagdenburg (?), begin dertiende eeuw; Brandenburg, Stiftsarchiv, Evangeliar, fol. 12v (Luckhardt & Niehoff 1995, cat. G 15)
- 106A Zacharias schrijft de naam van Johannes, losse strook perkament uit Hohenb(o)urg in de Elzas, eind twaalfde eeuw; Londen, BL, Add. 42497 recto (naar: Cahn 1996, ill. 373)
- 107 Christus' opdracht in de tempel, gouden reliëf op het retabel van S. Ambrogio, Milaan, ca. 850 (naar: Bishop Tatum 1944, Fig. 25)
- 108 Christus' opdracht in de tempel, Liuthar-evangelistarium, Reichenau, ca. 990; Aken, Domschatz, inv. Grimme 25, fol. 129v (naar: Grimme 1984, afb. op 61)
- 109 De Majestas Domini voor de hemelstad, breviarium van het Petrusklooster in Montieramey, midden twaalfde eeuw; Parijs, BnF, Lat. 796, fol. 235v (naar: Cahn 1966, ill. 173)
- 110 Christus verschijnt in de hemel, handschrift met Rupert van Deutz' Apocalyps-commentaar, Heiligenkreuz, ca. 1150-1175; Heiligenkreuz, Stiftsbibl., 83, fol. 38 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 84)
- 110A Het Hemelse Jeruzalem, handschrift met Rupert van Deutz' Apocalyps-commentaar, Heiligenkreuz, ca. 1150-1175; Heiligenkreuz, Stiftsbibl., 83, fol. 172 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 764)
- 111 Het Hemelse Jeruzalem, Bamberger Apocalyps vervaardigd in Reichenau, begin elfde eeuw; Bamberg, Staatsbibl., 140, fol. 55 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 143)
- 112 De koningin van Saba trekt Jeruzalem binnen, *Hortus deliciarum* door Herrad van Landsberg, ca. 1150-1200; voorm. Straatsburg, BM, Hortus, fol. 209 (naar: Cames 1971, fig. 74)

- 113 Het Hemelse Jeruzalem, *Hortus deliciarum* door Herrad van Landsberg, ca. 1150-1200; voorm. Straatsburg, BM, Hortus, fol. 225v (naar: Schrader 1963, afb. op 195)
- 114 Tronende heerser, Zuid-Duits pontificaal, midden elfde eeuw; Schaffhausen, Ministerialbibl., 94, fol. 29v (naar: Schramm & Mutherich 1983, afb. op 417)
- 115 Christus in de stad Gods, psalter uit St-Germain-des-Prés, ca. 820-830; Stuttgart, WLB, Bibl. 2° 23, fol. 69 (naar: De Wald 1930, facs.)
- 116 Christus' geboorte, Odbert-psalter uit St.-Bertijns in St.-Omaars, ca. 999; Bonen, BM, 20, fol. 58v (naar: Kahsnitz 1988, Abb. 5)
- 117 Vrouwen bij het lege graf, Bamberger Apocalyps vervaardigd in Reichenau, begin elfde eeuw; Bamberg, Staatsbibl., 140, fol. 69v (naar: brochure)
- 118 De Jacobs ladder, evangeliarium uit Salzburg, twaalfde eeuw; Cambridge, Fritzwilliam Mus., Bibl. Mc. Clean 22, fol. 77 (naar: Swarzenski 1908-1913, Abb. 239)
- 119 Christus bij Maria en Martha, Liuthar-evangeliarium, Reichenau, ca. 990; Aken, Domschatz, inv. Grimme 25, fol. 151v (naar: Grimme 1984, afb. op 63)
- 119A Aanbidding der wijzen, Bernulphus-codex uit Reichenau, ca. 1040-1050; Utrecht, Rijksmus. Het Catharijneconvent, 1503, fol. 16v (naar: Korteweg 1985, Abb. 5)
- 119B Aanbidding der wijzen, Armeens evangeliarium van Etschmiadzin, late zesde of zevende eeuw; Jerewan, Matenadaran, 2374, fol. 229 (naar: Beckwith 1970, fig. 117)
- 120 Marcus, evangeliarium van de Ste-Chapelle vervaardigd in Trier, 984-985 of 1002-1014; Parijs, BnF, Lat. 8851, fol. 52v (naar: Ronig 1993 (1), Taf. 75)
- 120A Christus' geboorte, ivoortje uit Trier (?), ca. 900; Londen, British Mus. (naar: Schiller 1966-1991 (1), Abb. 162)
- 120B Christus' opdracht, ivoortje van het antependium van de dom S. Matteo in Salerno, ca. 1084; Salerno, Tesoro del Duomo (naar: Bergman 1980, fig. 25)
- 121 Menas tussen twee kamelen, Syrisch (?) ivoortje, eind zevende eeuw; Milaan, Castello Sforzesco (naar: Weitzmann 1977a, cat. 517)
- 121A Menas tussen twee kamelen, Syrisch (?) ivoortje, eind zevende eeuw of een elfde-eeuwse kopie naar een zevende-eeuws voorbeeld; Parijs, Mus. national du Moyen Age (naar: Weitzmann 1972, fig. 6)
- 122 Tekst voor de maand november, Romeinse kalender voor het jaar 354; Rome, BAV, Vat. lat. 9135, fol. 238 (naar: Salzman 1990, fig. 26)
- 123 Saturnus, Romeinse kalender voor het jaar 354; Rome, BAV, Barb. lat. 2154, fol. 8 (naar: Salzman 1990, fig. 8)
- 123A Christus' opdracht in de tempel, fresco uit de Grotta degli Angeli bij Magliano Romano, tweede helft elfde of vroege twaalfde eeuw; Rome, Gall. Corsini (naar: Hermanin 1945, Tav. CXIV)
- 123B Christus en de overspelige vrouw, mozaïek in de linkerzijbeuk van de dom te Monreale, ca. 1182-1190 (naar: Schiller 1966-1991 (1), Abb. 462)
- 124 Jezus preek in de synagoge van Nazareth, lipsanotheek van Brescia vervaardigd in Milaan, 386; Brescia, Mus. Civico (naar: Weitzmann 1977a, fig. 87)
- 125 De Penaten verschijnen aan de slapende Aeneas, *Vergilius Vaticanus* uit Rome, eind vierde eeuw; Rome, BAV, Vat. lat. 3225, fol. XXVIII, pict. 20 (lijntekening naar: Stevenson 1983, afb. op 54)
- 126 Johannes de Evangelist draagt zijn laatste mis op, Fuldaer sacramentarium, ca. 975; Göttingen, NSSUB, 2° Theol. 231 Cim, fol. 15v (naar: Mayr-Harting 1991 (2), fig. 81)
- 126A Christus en de overspelige vrouw, boekdeksel van de Codex aureus van St. Emmeram, vervaardigd in de school van Corbie (?), ca. 870; München, BSB, Clm 14000 (naar: Schiller 1966-1991 (1), Abb. 458)
- 127 Tweede verzoeking van Christus, Abani-psalter uit St Albans, ca. 1125-1140; Hildesheim, Dombibl., St. Godehard 1, p. 34 (naar: Schiller 1966-1991 (1), Abb. 396)
- 127A Tweede verzoeking van Christus, Vysehrader kroningsevangelium, 1085-1086; Praag, UB, XIV A 13, fol. 24v (naar: Schiller 1966-1991 (1), Abb. 398)
- 128 Verzoeken van Christus, evangeliarium voor Hendrik III, Echternach, ca. 1045-1046; Escorial, RBSL, Vitr. 17, fol. 26 (naar: Eschweiler e.a. 1968, Abb. 43)
- 129 Het tabernakel op de tempelzuil, bijbel van S. Paolo fuori le Mura, ca. 870; Rome, Abbazia di S. Paolo fuori le Mura, fol. 32v (naar: Kessler 1994, fig. 3)
- 130 Tempelherbouw onder Zerobabel, bijbel uit S. Pere de Roda, midden elfde eeuw; Parijs, BnF, Lat. 6 III, fol. 89v (naar: Neuss 1922, fig. 116)
- 131 Bewening van Christus, Albani-Psalter uit St Albans, ca. 1125-1140; Hildesheim, Dombibl., St. Godehard 1, p. 48 (Pächt & Dodwell & Wormald 1960, pl. 30a)
- 131A Vrouwen bij het lege graf, Albani-Psalter uit St Albans, ca. 1125-1140; Hildesheim, Dombibl., St. Godehard 1, p. 50 (Pächt & Dodwell & Wormald 1960, pl. 31a)
- 131B Het martelaarschap van Laurentius, voorm. wandschildering in de voorhal van de S. Lorenzo fuori le Mura, Rome, 1216-1227 (naar: Waetzoldt 1964, Abb. 221)
- 131C Het tabernakel, *Hortus deliciarum* door Herrad van Landsberg, ca. 1150-1200; voorm. Straatsburg, BM, Hortus, fol. 46 (naar: Cames 1981, fig. 10)
- 132 Pinksteren, benedictionaal-pontificaal uit Winchester, ca. 980 of 1025-1050; Rouen, BM, Y.7, fol. 29v (naar: Sporbeck 1991, Abb. 121)
- 133 Boodschap aan Philadelphia, Morgan-Beatus uit Tábara (?), ca. 945-950; New York, PML, M. 644, fol. 70v (naar: Williams 1994-2003 (2), ill. 38)
- 133A De zeven kerken van Azië, bijbel van S. Paolo fuori le Mura, ca. 870; Rome, Abbazia di S. Paolo fuori le Mura, fol. 331v (naar: Kessler 1977, 80, fig. 109)
- 134 Christus' opdracht in de tempel, Aethelwold-benedictionaal, Winchester, 973; Londen, BL, Add. 49598, fol. 34v (naar: Prescott 2002, facs.)
- 135 Koor der beleiders, Aethelwold-benedictionaal, Winchester, 973; Londen, BL, Add. 49598, fol. 1 (naar: Prescott 2002, facs.)
- 136 Canontafel, Angelsaksisch evangeliarium, eind achtste eeuw; Londen, BL, Royal 1 E.VI, fol. 4 (naar: Ewert 1980, Nr. 504)
- 137 Afgodenaanbidders voor de "Yrminsul", Thürings of Neder-Saksisch handschrift met Alexander van Bremens Apocalyps-commentaar, ca. 1275-1300; Breslau, UB, I Au.19, fol. 45v (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 302)
- 138 Johannes meet de hemeltempel, handschrift met Alexander van Bremens Apocalyps-commentaar, ca. 1250-1300; Dresden, SLB, A 117, fol. 40v (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 329)
- 139 Kruisiging, ivoortje uit Luik of Metz, ca. 1000; Metz, Mus. de la Ville (naar: Schneider 1991, Abb. 13)
- 139A De aardse stad Jeruzalem, Prüfeninger handschrift met de *Glossa Salomonis* uit 1165; München, BSB, Clm 13002, fol. 4v (naar: Kühnel 1987, fig. 14)
- 140 Christus en het Thebaanse legioen, ivoortje uit Keulen, ca. 1000; Keulen, Schnütgen Mus. (naar: Schneider 1991, Abb. 1)
- 140A Zuil met een wereldbol waarop een Victoriabeeld staat, sesterts geslagen onder Commodus, 180-193 (naar: Schneider 1991, Abb. 3)
- 140B Victoria schrijft het chi-rho-monogram op een door een zuil gedragen schild, munt geslagen in Constantinopel onder keizerin Flaccilla, 383-387 (naar: Holum 1982, fig. 6)
- 141 Christusmonogram op een zuil tussen Petrus en Paulus, Romeins goudglas, eind vierde eeuw; New York, Metropolitan Mus. of Art (naar: Kühnel 1987, fig. 28)
- 141A Gabriël en Michael met de openingswoorden van het Mattheus-evangelie; evangeliarium uit Echternach (?); ca. 725-750; Trier, Domschatz, 61, fol. 9 (naar: Pauly 1969, Abb. 26)
- 141B Jesaja en Johannes de Doper aanschouwen Christus op een middenzuil, opening van het Marcus-evangelie in een evangeliarium vervaardigd onder abt Othbert van St.-Bertijns (986-1007) in St.-Omaars; Bonen, BM, 11, fol. 56 (naar: Sporbeck 1991, Abb. 123)
- 142 Interieur van de kapittelzaal van Worcester, begin twaalfde eeuw (naar: Götz 1986, Abb. 100)
- 143 Een kreupele vindt genezing aan het graf van Audomarus, handschrift met de vita van Audomarus vervaardigd in St.-Omaars, 1066-1071; St.-Omaars, BM, 698, fol. 29v (naar: Abou-El-Haj 1994, fig. 111)
- 144 Verweven arcade op de voorzijde van het altaar in de kerk Vera Cruz te Segovia, begin dertiende eeuw (naar: Ewert 1980, Nr. 316)

- 144A De Verkondiging aan Zacharias, Romeins handschrift met de boeken van de vier grote en de twaalf kleine profeten, ca. 1050; Rome, BAV, Vat. gr. 1153, fol. 292 (naar: Garrison 1953-1962 (4), Fig. 201)
- 145 Maria met het Jezuskind, afkomstig van het timpaan boven de toegang tot de kapittelzaal van La Daurade in Toulouse, ca. 1165-1175 (naar: Horste 1992, pl. 199-200)
- 146 De tempel in de hemel, Vitrina 14-1-Beatus uit Castilië of León, midden tiende eeuw; Madrid, BN, Vitr. 14-1, fol. 127v (naar: Williams 1994-2003 (2), ill. 135)
- 147 De ark wordt naar Jeruzalem gebracht, Palestijns handschrift met Johannes van Damascus' *Sacra parallela*, ca. 800-850; Parijs, BnF, Gr. 923, fol. 369 (naar: Weitzmann 1979, fig. 130)
- 148 Een engel haalt het gloeiende kooltje uit de tempel, Reichenauer handschrift met het commentarierende boek van Jesaja, ca. 1000; Bamberg, Staatsbibl., Bibl. 76, fol. 10v (naar: Mayr-Harting 1991 (2), fig. 22)
- 149 Christus bij de Samaritanen, Catalaans handschrift met preken van Beda Venerabilis, eind elfde eeuw; Girona, Mus. d'Art, [geen signatuur,] fol. 16 (naar: Neuss 1922, Abb. 157)
- 150 Christus' opdracht in de tempel, triomfboomozaïek van de S. Maria Maggiore in Rome, 432-440 (naar: Karpp 1966, Abb. 13)
- 151 Keizer Philippus Arabus offerend voor de *templum urbis*, Romeinse munt met het opschrift SAECULUM NOVUM, 248 (naar: Grant 1954, pl. XXIII.2)
- 151A De keizer offerend voor de tempel van Divus Augustus, sesterts geslagen onder Caligula, 37-41 (naar: Fuchs 1969, Abb. 113)
- 152 Sapientia tronend voor de tempel der wijsheid, handschrift met Prudentius' *Psychomachia* uit St-Martial in Limoges, begin elfde eeuw; Leiden, UB, Voss. lat. oct. 15, fol. 43v (foto: UB Leiden)
- 153 Canontafel, evangeliarium uit Metz, ca. 860; Coburg, Kunstsammlung der Veste Coburg, 1, fol. 11 (naar: Puhle 2001, cat. III.12)
- 154 Tempelmunt geslagen onder Karel de Grote, ca. 800, muntplaats onbekend (naar: Kluge 1999, Abb. 6)
- 155 Maria wordt in de tempel naar Jozef geleid in Jozefs droom, perikopenboek voor de Salzburger dom, ca. 1020; München, BSB, Clm 15713, fol. 1v (naar: Fillitz 1998, afb. op 141)
- 156 Victoria kroont Roma in de *templum urbis*, onder keizer Maxentius in Pavia geslagen munt, 308-310 (naar: Von Schoenebeck 1939, Taf. I.18)
- 157 De ark in de hemeltempel, Escorial-Beatus uit S. Millán de la Cogolla, ca. 1000; El Escorial, RBSL, & II.5, fol. 103v (naar: Williams 1994-2003 (3), ill. 193)
- 157A De ark in de hemeltempel, Osmá-Beatus uit Sahagún, 1086; Burgo de Osmá, Archivo de la Catedral, 1, fol. 116v (naar: Klein 1976, Abb. 102)
- 157B De ark in de hemeltempel, Beatus-handschrift uit S. Mammás in Lorvão, 1189; Lissabon, ANTT, 160, fol. 152 (naar: Klein 1976, Abb. 99)
- 158 De ark in de hemeltempel en het dier uit de afgrond, Morgan-Beatus uit Tábara (?), ca. 945-950; New York, PML, M. 644, fol. 156v (naar: Williams 1994-2003 (2), ill. 68)
- 159 Het uitgieten van de zevende schaal, Trinity-Apocalyps uit Londen, ca. 1250-1260; Cambridge, TCL, R.16.2, fol. 20 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 589)
- 160 Openingspagina van de geschiedenis over de bisschoppen van Mérida, handschrift met heiligenlevens uit S. Millán de la Cogolla (?), ca. 945-950; Madrid, RAH, 13, fol. 216 (naar: Dominguez Bordona 1933 (2), pl. 192)
- 161 De aanbidding van het Lam door de vierentwintig oudsten, S. Millán-Beatus, Castilië (?), ca. 975-1000; Madrid, RAH, 33, fol. 92 (naar: Williams 1977b, pl. 24)
- 161A Het Lam omringd door de vier apocalyptische dieren, Beatus-handschrift uit S. Mammás in Lorvão, 1189; Lissabon, ANTT, 160, fol. 90 (naar: Williams 1994-2003 (5), ill. 191)
- 161B De hel, Silos-Beatus, 1109; Londen, BL, Add. 11695, fol. 2 (naar: Williams 1977b, pl. 40)
- 162 Ezechiëls visioen van de vier dieren rond Gods troon en het rad in een rad, Catalaanse Ripoll-bijbel, ca. 1000-1050; Roma, BAV, Pal. lat. 5729, fol. 208v (naar: Neuss 1922, fig. 94)
- 163 De schepping van hemel en aarde, bijbel uit S. Pere de Roda, midden elfde eeuw; Parijs, BnF, Lat. 6 I, fol. 6v (naar: De Damases & I Pitarch 1986, ill. 2 op 157)
- 163A Voorplaat van de pentateuch, Codex Amiatinus uit Jarrow/Wearmouth, 689-716; Florence, BML, Amiatinus 1, fol. 7v (naar: Bruce-Mitford 1967, pl. XII)
- 164 Majestas Domini, evangeliarium van Lorsch, ca. 810; Boekarest, BN, filiaal Alba Iulia, Bibl. Bathýanéum, R.III, p. 36 (Mütherich 1999, Abb. 25)
- 165 Titelblad van de canontafels, *Codex Rossanensis* uit het oostelijke Middellandse Zeegebied, zesde eeuw; Rossano, Mus. dell'Arcivescovado, codex unicus, fol. 5 (naar: Sevrugian 1990, Taf. 18)
- 166 Personificatie van het jaar temidden van de vier elementen en de vier seizoenen tussen de twaalf maanden, Fuldaer sacramentarium, ca. 975; Göttingen, NSSUB, 2<sup>o</sup> Theol. 231 Cim, fol. 250v (naar: Puhle 2001, cat. IV.20)
- 166A Pinksteren, Reichenauer periokopenboek, ca. 1020; München, BSB, Clm 23338, fol. 104v (naar: Schiller 1966-1991 (4.1), Abb. 19)
- 167 Keizer Hendrik II veroordeelt vorst Pandulfus IV van Capua, evangeliarium uit St. Emmeram in Regensburg, ca. 1024; Rome, BAV, Ottob. lat. 74, fol. 193v (naar: Mütherich & Dachs 1987, Taf. 14)
- 168 Verkondiging aan Maria en Jozef, triomfboomozaïek van de S. Maria Maggiore in Rome, ca. 432-440 (naar: Karpp 1966, Abb. 6, 12)
- 169 Mozes en de verspieters (boven), de steniging van Mozes en zijn begeleiders (onder), schipmozaïek op de zuidmuur van de S. Maria Maggiore in Rome, ca. 432-440 (naar: Karpp 1966, Abb. 118)
- 170 Verkondiging aan Maria, mozaïek links in de absisroning van Euphrasius' basilica te Parenzo, midden zesde eeuw (naar: Schubert 1973, Abb. 1)
- 171 Visitatie, mozaïek rechts in de absisroning van Euphrasius' basilica te Parenzo, midden zesde eeuw (naar: Schiller 1966-1991 (1), Abb. 131)
- 171A Verkondiging aan Maria, Armeense Etschmiadzin-evangeliarium, late zesde of zevende eeuw; Jerewan, Matenadaran, 2374, fol. 228v (naar: Schubert 1973, Abb. 7)
- 171B Verkondiging aan Zacharias, Armeense Etschmiadzin-evangeliarium, late zesde of zevende eeuw; Jerewan, Matenadaran, 2374, fol. 228 (naar: Schubert 1973, Abb. 8)
- 172 Het offer van Abel en Melchizedek, zuidlunet in het koor van de S. Vitale te Ravenna, ca. 546-557/58 (naar: ansichtkaart)
- 173 Verkondiging aan Maria en Visitatie, rechtervleugel van het ivoren boekdeksel van Genoëls-Elderen uit het Maas- of Neder-Rijngebied, eind achtste eeuw; Brussel, KMKG (naar: Schiller 1966-1991 (1), Abb. 75)
- 173A Verkondiging aan Maria met figuren uit de Visitatie, ivoren boekdeksel uit Metz, ca. 840-850; Parijs, BnF, Lat. 9393 (naar: Lasko 1972, pl. 38)
- 174 Verkondiging aan Maria, Aethelwold-benedictionaal uit Winchester, 973; Londen, BL, Add. 49598, fol. 5v (naar: Prescott 2002, facs.)
- 174A Verkondiging aan Maria, ivoren kistje uit Metz, midden negende eeuw; Parijs, Mus. du Louvre (naar: Schiller 1966-1991 (1), Abb. 74)
- 175 Verkondiging aan Maria, dubbelkapiteel in de oostelijke pandgang naast de dom van Monreale, eind twaalfde eeuw (naar: Poeschke 1998, Abb. 140)
- 176 Verkondiging aan Maria, los blad uit een Trierer evangeliarium, eind tiende eeuw; Würzburg, UB, M.p.th.q. 4a (naar: Sporbeck 1991, Abb. 117)
- 177 Verkondiging aan Maria, psalter uit het Martinusklooster in Muri, kort na 1085; Samen, Kollegium, 19, fol. 7 (naar: Eggenberger 1989, Abb. 156)
- 178 De gezegende en de hoogmoedige man, Psalm 1, Utrechts Psalter uit Hautvillers, ca. 820-835; Utrecht, UB, 32, fol. 1v (naar: Van der Horst & Noel & Wüstefeld 1996, fig. 27 op 56)
- 179 Soldaten brengen afgeslagen hoofden aan een heerser, Psalm 13, Utrechts Psalter uit Hautvillers, ca. 820-835; Utrecht, UB, 32, fol. 7v (naar: De Wald 1932, pl. XII)

- 180 Saul troont voor zijn paleis, Psalm 51, Troyes Psalter uit Hautvillers, ca. 850; Troyes, Trésor de la cathédrale, 12, fol. 41v (naar: Kahsnitz 1979, Abb. 134)
- 181 De bronnen des levens aan weerszijden van het huis van de Heer, Psalm 35, Utrechts Psalter uit Hautvillers, ca. 820-835; Utrecht, UB, 32, fol. 20v (naar: De Wald 1932, pl. XXXIII)
- 182 De tempel van de heer, Psalm 28, Utrechts Psalter uit Hautvillers, ca. 820-835; Utrecht, UB, 32, fol. 16 (naar: De Wald 1932, pl. XXVI)
- 183 De tempel van de heer, Psalm 28, psalter uit St-Germain-des-Prés, ca. 820-830; Stuttgart, WLB, Bibl. 2° 23, fol. 35 (naar: De Wald 1930, facs.)
- 184 Vestatempel, Romeinse munt uit 64 n.C. (naar: Fuchs 1969, Abb. 130)
- 185 De gezegende en de hoogmoedige man, Psalm 1, Eadwine-psalter uit Canterbury, ca. 1155-1170; Cambridge, TCL, R.17.1, fol. 5v (naar: Van der Horst & Noel & Wüstefeld 1996, cat. 29)
- 186 De gezegende en de hoogmoedige man, Psalm 1, Parijse Psalter uit Canterbury, ca. 1180-1200; Parijs, BnF, Lat. 8846, fol. 5v (naar: Van der Horst & Noel & Wüstefeld 1996, cat. 30)
- 187 De personificatie van de goddeloosheid wordt naar Babylon afgevoerd, *Hortus deliciarum* door Herrad van Landsberg, ca. 1150-1200; voorm. Straatsburg, BM, Hortus, fol. 65 (naar: Cames 1971, fig. 17)
- 188 De weg tussen hemel en hel, handschrift met de becommentarieerde Klaagliederen van Jeremia uit Heilbronn, eind twaalfde eeuw; Erlangen, UB, 8, fol. 130v (naar: Nordenfalk 1975, fig. 7)
- 188A De val van Babylon, Beatus-handschrift uit S. Mammias in Lorvão, 1189; Lissabon, ANTT, 160, fol. 193 (naar: Klein 1976, Abb. 164)
- 189 De val van Babylon, Bamberger Apocalyps vervaardigd in Reichenau, begin elfde eeuw; Bamberg, Staatsbibl., 140, fol. 45 (naar: Schiller 1966-1991 (5.2), Abb. 632)
- 190 Christus' intocht in Jeruzalem, sacramentarium vervaardigd voor bisschop Drogo van Metz (823-855); Parijs, BnF, Lat. 9428, fol. 43 (naar: Schiller 1966-1991 (2), Abb. 37)
- 191 Kruisiging, sacramentarium vervaardigd voor bisschop Drogo van Metz (823-855); Parijs, BnF, Lat. 9428, fol. 43v (naar: Schiller 1966-1991 (2), Abb. 364)
- 192 Christus als de koning op de berg Sion tussen Synagoge en Ecclesia, Psalm 2, Eadwine-psalter uit Canterbury, ca. 1155-1170; Cambridge, TCL, R.17.1, fol. 6v (naar: Noel 1996, fig. 8)
- 193 Christus als de koning op de berg Sion tussen Synagoge en Ecclesia, Psalm 2, Parijse Psalter uit Canterbury, ca. 1180-1200; Parijs, BnF, Lat. 8846, fol. 6v (naar: Noel 1996, fig. 9)
- 194 Salomo wijdt de tempel en Christus de kerk, Franstalige Bible moralisée uit Parijs, ca. 1220-1226; Wenen, ÖNB, 2554, fol. 50v (naar: Von Naredi-Rainer 1994, Taf. 5a)
- 194A Het Hl. Graf, zegel van prior Petrus van het Hl. Grafkapittel in Jeruzalem, 1221 (naar: Mayer 1978, Abb. 8)
- 195 Ecclesia en Synagoge, Gulbenkian-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1265-1270; Lissabon, MCG, L.A. 139, fol. 4 (naar: Morgan 1982-1988 (2), ill. 151)
- 195A Mozes en het tabernakel, Gulbenkian-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1265-1270; Lissabon, MCG, L.A. 139, fol. 51v (naar: Binski 1986, pl. XLIVa)
- 196 De vier wereldrijken, Gulbenkian-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1265-1270; Lissabon, MCG, L.A. 139, fol. 14 (naar: www.moleiro.com)
- 197 De Romeinse keizer beveelt tot het vernietigen van de joden, Gulbenkian-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1265-1270; Lissabon, MCG, L.A. 139, fol. 13 (naar: Lewis 1995, fig. 178)
- 197A Aanbidding der wijzen en de Kindermoord van Bethlehem, Gulbenkian-Apocalyps uit Londen (?), ca. 1265-1270; Lissabon, MCG, L.A. 139, fol. 29v (naar: Vezin 1973, fig. 82)
- 198 Zuidportaal van de collegiale kerk Notre-Dame in Étampes, ca. 1140 (foto: auteur)
- 199 Baldakijnen links in het zuidportaal van de Notre-Dame in Étampes, ca. 1140 (foto: auteur)
- 200 Latei met Christus tussen de apostelen boven de westingang van de kerk in St-Genis-des-Fontaines, 1019-1020 (foto: Jeroen Westerman)
- 201 Christus' hemelvaart, timpaan in het noordportaal van de kathedraal St-Étienne in Cahors, ca. 1140 (naar: Rupprecht 1975, Abb. 55)
- 202 Apostelen aan weerszijden van Christus' troon, middendeel van de latei in het zuidportaal van de kathedraal St-Étienne in Bourges, ca. 1160 (foto: auteur)
- 203 Baldakijnen links in het zuiportaal van de kathedraal St-Étienne in Bourges, ca. 1160 (foto: auteur)
- 204 De wijze vrouwen voor de farao, kapiteel uit de Ste-Madeleine in Vézelay, ca. 1140; Vézelay, Mus. lapidaire (foto: auteur)
- 205 De Voetwassing, kapiteel uit de pandhof van La Daurade in Toulouse, kort na 1120; Toulouse, Mus. des Augustins (naar: Horste 1992, pl. 80)
- 205A Het Laatste Avondmaal, kapiteel uit de pandhof van La Daurade in Toulouse, kort na 1120; Toulouse, Mus. des Augustins (naar: Horste 1992, pl. 85)
- 205B Thomas, reliëf uit de pandhof van de kathedraal St-Étienne in Toulouse, kort na 1120; Toulouse, Mus. des Augustins (naar: Horste 1992, pl. 156)
- 206 Baldakijnen links in het linker westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1140-1150 (foto: auteur)
- 207 Baldakijnen links in het rechter westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1140-1150 (foto: auteur)
- 207A-B Kastelen, Codex Falkensteinensis uit Herrenchiemsee, rond 1166-1196; München, Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Kloster Weyern, Lit. 1, fol. 2v, 11 (naar: Glaser 1980 (2), cat. 56)
- 208 Maria met haar Kind, timpaan in het rechter westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Parijs, ca. 1160 (foto: auteur)
- 209 Tempelbaldakijn boven de Mariafiguur tegen de trumeau in het linker westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Parijs, ca. 1210-1220 (foto: auteur)
- 210 Baldakijn boven de Marcellusfiguur tegen de trumeau uit het rechter westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Parijs, ca. 1160; Parijs, Mus. national du Moyen Âge (naar: Erlande-Brandenburg 1997, afb. op 27)
- 211 Baldakijn boven de Firminusfiguur tegen de trumeau in het linker westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Amiens, ca. 1230-1235 (foto: auteur)
- 212 Baldakijnen rechts in het linker westportaal van de kathedraal St-Étienne in Sens, kort na 1184 (foto: auteur)
- 213 Baldakijnen links buiten in het centrale westportaal van de kathedraal St-Étienne in Sens, kort na 1184 (foto: auteur)
- 214 Baldakijnen rechts binnen in het centrale westportaal van de kathedraal St-Étienne in Sens, kort na 1184 (foto: auteur)
- 215 Gerestaureerde baldakijnen links in het centrale westportaal van de voormalige kathedraal Notre-Dame in Laon, ca. 1195-1205 (foto: auteur)
- 216 Baldakijnen links in het linker westportaal van de voormalige kathedraal Notre-Dame in Laon, ca. 1195-1205 (foto: auteur)
- 217 Baldakijnen rechts in het centrale westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Parijs, begin dertiende eeuw (foto: auteur)
- 217A Baldakijnen rechts binnen in het rechter westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Parijs, ca. 1220-1230 (foto: auteur)
- 218 Baldakijnen rechts buiten in het rechter westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Parijs, ca. 1220-1230 (foto: auteur)
- 219 Baldakijnen links midden in het centrale zuidportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1194-1230 (foto: auteur)
- 219A Gewelven van baldakijnen links midden in het centrale zuidportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1194-1230 (foto: auteur)
- 220 Baldakijnen links binnen in het linker zuidportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1194-1230 (foto: auteur)
- 221 Baldakijnen rechts in het rechter zuidportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1194-1230 (foto: auteur)
- 222 Baldakijnen rechts midden in het centrale zuidportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1194-1230 (foto: auteur)
- 223 Buitenste baldakijn links in het centrale noordportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1194-1230 (foto: auteur)
- 224 Baldakijnen links in het rechter noordportaal van de kathedraal Notre-Dame in Chartres, ca. 1194-1230 (foto: auteur)
- 225 Wimbergbaldakijnen links in het linker westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Parijs, ca. 1210-1220 (foto: auteur)
- 226 Wimbergbaldakijnen links in het buitenste rechter westportaal van de kathedraal St-Étienne in Bourges, ca. 1228-1240 (foto: auteur)

- 227 Baldakijnen links in het centrale westportaal van de kathedraal St-Étienne in Bourges, ca. 1240-1250 (foto: auteur)
- 228 Baldakijn boven Adam naast de noordelijke transeptroos van de kathedraal Notre-Dame in Reims, vóór 1241 (naar: Vitry 1919 (2), pl. XLIX)
- 229 Baldakijn boven de eerste koorengel boven de straalkapellen van de kathedraal Notre-Dame in Reims, ca. 1220 (naar: Hamann McLean & Schüssler 1993-1996 (8), Taf. 2830)
- 230 Baldakijn boven de vijfde koorengel boven de straalkapellen van de kathedraal Notre-Dame in Reims, ca. 1220 (naar: Vitry 1919 (2), pl. LXXIII)
- 231 Baldakijnen links in het centrale noordportaal van de kathedraal Notre-Dame in Reims, ca. 1225-1230 (foto: auteur)
- 232 Baldakijnen rechts in het centrale noordportaal van de kathedraal Notre-Dame in Reims, ca. 1225-1230 (foto: auteur)
- 233 Paleis- en vestingbaldakijn rechts buiten in het centrale westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Amiens, ca. 1240-1250 (foto: auteur)
- 234 Koorbaldakijn boven de Christusfiguur tegen de trumeau in het centrale westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Amiens, ca. 1240-1250 (foto: auteur)
- 234A Het paradijs als kerkgebouw, buitenste archivolt links van het centrale westtimpaan van de kathedraal Notre-Dame in Amiens, ca. 1240-1250 (foto: auteur)
- 234B Gravure naar een achttiende-eeuwse tekening van het centrale westportaal van de kathedraal Notre-Dame in Parijs, begin dertiende eeuw (naar: Erlande-Brandenburg 1997, afb. op 109)
- 235 Baldakijn boven Paulus rechts binnen in het linker noordportaal van de kathedraal Notre-Dame in Reims, ca. 1230 (foto: auteur)
- 236 Westfaçade van de kathedraal van Sens op het trumeaubaldakijn in het noordportaal van de Notre-Dame in Villeneuve-l'Archevêque, ca. 1240 (foto: auteur)
- 237 Zuidportaal van de kathedraal Notre-Dame in Straatsburg, ca. 1220-1230; gravure door Isaac Brunn, 1617 (naar: Sauerländer 1972, fig. 64)
- 238 Baldakijnen onderaan de engelenpijler in de zuidelijke transeptarm van de kathedraal Notre-Dame in Straatsburg, ca. 1230 (foto: auteur)
- 239 Baldakijnen bovenaan de engelenpijler in de zuidelijke transeptarm van de kathedraal Notre-Dame in Straatsburg, ca. 1230 (foto: auteur)
- 240 Vazenbaldakijnen links binnen in het centrale westportaal van de Notre-Dame in Dijon, ca. 1220-1240 (foto: auteur)
- 240A Baldakijnen rechts in het linker westportaal van de Notre-Dame in Dijon, ca. 1220-1240 (foto: auteur)
- 241 Ecclesia uit het noordportaal van de Bamberger dom, ca. 1225; Bamberg, zuidbeuk van de dom (naar: ansichtkaart)
- 242 Synagoge uit het noordportaal van de Bamberger dom, ca. 1225; Bamberg, zuidbeuk van de dom (naar: ansichtkaart)
- 242A Baldakijnen met de vier wezens uit het Ezechiëls visioen links naast het noordportaal van de Bamberger dom, ca. 1225 (naar: Schuller e.a. 1993, Abb. 15a)
- 243 Baldakijnen van het doksaal uit de Mainzer dom, kort voor 1239; Mainz, Dommus. (naar: Peschlow-Kondermann 1972, Abb. 136-137)
- 244 Stefanus, Kunigunde en keizer Hendrik II uit het zuidoostportaal van de Bamberger dom, ca. 1230-1237; Bamberg, Diözesanmus. (naar: ansichtkaart)
- 244A Kerkmodel van Kunigunde uit het zuidoostportaal van de Bamberger dom, ca. 1230-1237; Bamberg, Diözesanmus. (foto: auteur)
- 245 Petrus, Adam en Eva uit het zuidoostportaal van de Bamberger dom, ca. 1230-1237; Bamberg, Diözesanmus. (naar: Schuller 1995/96, Abb. 21)
- 246 Ruiterschip van de Bamberger dom, ca. 1225-1230 (foto: auteur)
- 246A David te paard, paneel op de bronzen deuren van de S. Zeno in Verona, ca. 1138 (naar: Mende 1983, Taf. 90)
- 247 Maria en een engel in de noordbeuk van de Bamberger dom, ca. 1225-1230 (foto: auteur)
- 247A Baldakijn boven Maria in de noordbeuk van de Bamberger dom, ca. 1225-1230 (naar: Röder 2005, Abb. 5)
- 247B Baldakijn boven de engel in de noordbeuk van de Bamberger dom, ca. 1225-1230 (naar: Möbius & Scieurie 1981, Abb. 191)
- 248 Baldakijnen boven Hermann en Reglindis in het westkoor van de Naumburger dom, midden dertiende eeuw (naar: ansichtkaart)
- 249 Baldakijnen boven Eckehardt II en Uta in het westkoor van de Naumburger dom, midden dertiende eeuw (naar: ansichtkaart)
- 250 Baldakijn boven Syzzo in het westkoor van de Naumburger dom, midden dertiende eeuw (naar: Sauerländer 1977, Abb. 89)
- 251 Baldakijn boven Thimo in het westkoor van de Naumburger dom, midden dertiende eeuw (naar: Sauerländer 1977, Abb. 90)
- 252 Baldakijn boven Wilhelm van Camburg in het westkoor van de Naumburger dom, midden dertiende eeuw (naar: ansichtkaart)
- 253 Baldakijn boven Berchta in het westkoor van de Naumburger dom, midden dertiende eeuw (naar: Küas 1937, Taf. 109)
- 254 Baldakijn boven Dietrich in het westkoor van de Naumburger dom, midden dertiende eeuw (naar: Küas 1937, Taf. 107)
- 255 Baldakijn pal links van het portaal in het paradijs van de dom te Münster in Westfalen, ca. 1230-1240 (naar: Pieper & Müller 1993, Taf. 214)
- 256 Baldakijnen op de derde en vierde plaats rechts van het portaal in het paradijs van de dom te Münster in Westfalen, ca. 1230-1240 (foto: auteur)
- 257 Baldakijn pal rechts van het portaal in het paradijs van de dom te Münster in Westfalen, ca. 1230-1240 (naar: Pieper & Müller 1993, Taf. 215)
- 258 Baldakijn boven Johannes tegen de oostwand van het paradijs van de dom te Münster in Westfalen, ca. 1230-1240 (naar: Pieper & Müller 1993, Taf. 224)
- 259 Westportaal van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Trier van kort na 1242 op een potloodtekening met pen door Johann Anton Ramboux, 1823; Städtisches Mus. Simeonstift, Trier (naar: Zahn 1980, cat. 48)
- 260 Figuren rechts in het zuidportaal van de dom in Paderborn, midden dertiende eeuw (foto: auteur)
- 261 Baldakijn boven de Mariafiguur tegen de trumeau in het zuidportaal van de kathedraal Notre-Dame in Amiens, ca. 1240 (foto: auteur)
- 262 Baldakijnen midden links in het linker westportaal van de kathedraal Notre-Dame, Amiens, ca. 1230-1235 (foto: auteur)
- 263 Hoekbaldakijn van het doksaal uit de Straatsburgse kathedraal, ca. 1265-1270; Straatsburg, Mus. de l'Oeuvre Notre-Dame (foto: auteur)
- 264 Baldakijn van het doksaal uit de Straatsburgse kathedraal, ca. 1265-1270; Straatsburg, Mus. de l'Oeuvre Notre-Dame (naar: Knauth 1902, Abb. 2)
- 265 Baldakijn boven de Emmaüsganger rechts van de westroos van de kathedraal Notre-Dame in Reims, na 1255 (naar: Vitry 1919 (1), pl. XCII)
- 266 Baldakijn 1 in de viering van St. Peter te Wimpfen im Tal, ca. 1270-1280 (foto: auteur)
- 267 Baldakijn 3 met het Laatste Oordeel boven de Mariafiguur in het koor van St. Peter te Wimpfen im Tal, ca. 1270-1280 (foto: auteur)
- 268 Baldakijn 4 boven Dominicus in het koor van St. Peter te Wimpfen im Tal, ca. 1270-1280 (foto: auteur)
- 269 Apollo en de keizer dragen een tempel, munt uit Philippolis geslagen onder de Romeinse keizer Elagabalus, 218-222 (naar: Price & Trell 1977, fig. 416)
- 270 Absismozaïek van de SS. Cosma e Damiano in Rome, 526-530 en zeventiende-eeuwse restauraties (naar: Stiegemann & Wenhoff 1999, cat. IX.21)
- 271 Paus Paschalis I met een kerkmodel links op het absismozaïek van de S. Prassede in Rome, 817-824 (naar: Wisskirchen 1992, Abb. 12)
- 271A Paus Gregorius IV met een kerkmodel op het absismozaïek van de S. Marco in Rome, 827-844 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 181)
- 272 Het model van paus Honorius I links op het absismozaïek van de S. Agnese fuori le Mura in Rome, 625-638 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 168)
- 273 Kerkgebouw op een Syrisch (?) mozaïek, tweede helft van de vijfde of vroege zesde eeuw; Parijs, Mus. du Louvre (foto: auteur)
- 274 Koning Willem II van Sicilië biedt Maria het model van de dom van Monreale aan, triomfboogmozaïek in de dom van Monreale, ca. 1180-1189 (naar: Kitzinger 1960, Tav. 2)
- 274A Paus Innocentius II met een kerkmodel op het absismozaïek van de S. Maria in Trastevere te Rome, ca. 1140-1150 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 182)
- 275 De heilige Sebastiaan begeleidt de arts Petrus (+ 987/99) met een kerkmodel links op de triomfboog van de S. Maria in Pallara in

- Rome, laatste decennia van de tiende eeuw (naar: Brandt & Eggebrecht 1993, cat. IV-15)
- 276 Hertog Manso I van Amalfi (?) met een kerkmodel in de onderkapel van de Catacombe di Badia, tegen 1000 (foto: auteur)
- 277 Bisschop Ecclesius van Ravenna met een kerkmodel rechts op het absismozaïek van de S. Vitale in Ravenna, ca. 546-550 (foto: auteur)
- 278 Vrouwen bij het lege graf, Noord-Italië, ca. 400; Milaan, Castello Sforzesco (naar: Schiller 1966-1991 (3), Abb. 11)
- 279 Kerkmodel links op het absismozaïek in de basilica van bisschop Euphrasius van Parenzo, midden zesde eeuw (naar: Galtier Martí 2001, fig. 161)
- 280 Artibertus van Intimiano met een kerkmodel, wandschildering rechts in de absisronde van de S. Vincenzo a Galliano bij Cantù, begin elfde eeuw (foto: auteur)
- 281 Abt Desiderius van Montecassino met een kerkmodel, wandschildering links in de absisronde van de kloosterkerk S. Angelo in Formis, ca. 1072-1087 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 186)
- 282 Abdijzegel van Montecassino, matrijs uit de laatste decennia van de elfde eeuw (?) (naar: Carbonara 1979, afb. op omslag)
- 282A Zeventiende-eeuwse gravure met de oostgevel van de St.-Pieter in Rome (naar: J. Lees-Milne, *The Story of Saint Peter's in Rome*, London 1966, afb. op 88)
- 283 Bisschop Reinoud van Gaeta (?) biedt Maria een kerkmodel aan, schildering op de westwand van de crypte in de kloosterkerk S. Maria del Piano bij Ausonia, ca. 1100 (naar: Macchiarella 1981, Tav. IIIa)
- 284 Stichtertimpaan en latei boven de westingang van de abdijkerk S. Clemente a Casauria, ca. 1180 (foto: auteur)
- 285 Vier koninklijke weldoeners, kroniek van abtjkerk S. Clemente a Casauria, 1182; Parijs, BnF, Lat. 5411, fol. 129v (naar: Lehmann-Brockhaus 1983, Abb. 167a)
- 286 Schilderingen op de altaarwand in de kapel van SS. Quiricus en Julitta in de S. Maria Antiqua te Rome, midden achtste eeuw (lijntekening naar: Belting 1987, Abb. 2)
- 287 Graaf Hunfried van Rhaetië en bisschop Remedius van Chur, wandschildering aan weerszijden van de centrale oostabsis van de St. Benedictuskerk in Mals, begin negende eeuw (naar: Nothdurfter 2002, afb. op 22-23)
- 288 Tekening van paus Leo III en Karel de Grote naar het verloren absismozaïek van de S. Susanna in Rome, ca. 799-800; Rome, BAV, Vat. lat. 10545, fol. 235 (naar: Nilgen 1999, Abb. 2)
- 289 Abt Godfried van Admont met een kerkmodel links op de triomfboog van de St. Johanneskerk in Pürgg, kort voor 1163 (naar: Weiss 1969, Abb. 26)
- 290 Heiligen en stichters op de absisschildering in de patriarchale basilica van Aquileia, ca. 1031 (lijntekening naar: Schmid 1991, Abb. 1)
- 291 Christus temidden van keizer Hendrik II, Maria, Kastulus en Adelbert II van Freising, timpaan in het westportaal van de St. Kastuluskerk in Moosburg, begin dertiende eeuw (foto: auteur)
- 292 Christus tussen Petrus en Eucharius, timpaan van de Trierer Nieuwpoort, 1147; Trier, voorn. Augustinerheremitenklooster (naar: Steinberg & Steinberg-von Pape 1981, Abb. 117)
- 293 Stadszegel van Trier, matrijs uit ca. 1147 (naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 17)
- 294 Maria met haar Kind tussen Justinianus met de H. Sophia en Constantijn met Constantinopel, timpaanmozaïek boven de zuiddeur van de exonarthex van de H. Sophia, Istanbul, ca. 1000 (naar: Chadzidakis 1994, fig. 34)
- 295 Amalarius Fortunatus met het eerste en tweede Rome, schrijversportret in een Trierer handschrift met het *Liber officiorum*, midden twaalfde eeuw; Trier, Stadtbibl., 1736/88, fol. 1v (naar: Plotzek 1973, Abb. 15)
- 296 Marcianus begeleidt Winidhere met een kerkmodel, schildering rechts op de triomfboog van de St. Silvesterkapel in Goldbach, midden tiende eeuw (naar: Kinstle 1906, Taf. IV)
- 297 Christus weent om de ondergang van Jeruzalem, Reichenauer evangeliarium voor Otto III, 998-1001; München, BSB, Clm 4453, fol. 188v (naar: Mayr-Harting 1991 (1), fig. 93)
- 297A Christus' opdracht in de tempel, Salzburger evangeliarium, ca. 1020; New York, PML, M. 781, fol. 85 (naar: Swarzenski 1908-1913, Abb. 54)
- 297B De vrouwen bij het lege graf, Salzburger evangeliarium, ca. 1020; New York, PML, M. 781, fol. 133v (naar: Swarzenski 1908-1913, Abb. 58)
- 297C De vrouwen bij het lege graf, ivoren boekdeksel van een handschrift uit Toul (?), negende of tiende eeuw; Nancy, Trésor de la cathédrale (naar: Kozok 2004, Abb. 208)
- 298 Eberhard van Nellenburg met een kerkmodel, grafmonument uit de kerk van het Allerheiligenklooster in Schaffhausen, begin twaalfde eeuw; Mus. zu Allerheiligen, Schaffhausen (foto: Mus. zu Allerheiligen)
- 298A Grafmonument uit de kerk van het Allerheiligenklooster in Schaffhausen, begin twaalfde eeuw; Mus. zu Allerheiligen, Schaffhausen (naar: Bauch 1976, Abb. 15)
- 298B Voeteind van de grafplaat van Eberhard van Nellenburg uit de kerk van het Allerheiligenklooster in Schaffhausen, begin twaalfde eeuw; Mus. zu Allerheiligen, Schaffhausen (foto: auteur)
- 299 Bisschop Herman I van Bamberg met een kerkmodel, traditieboek van St. Jakob in Bamberg vervaardigd in het naburige Michelsklooster, 1148-1149; Bamberg, Staatsarchiv, Rep. B 101, Nr. 1, p. 8 (naar: Petzet 1972, cat. 100)
- 299A Stamboom van de Künringer, traditieboek van Zwettl, 1310-1311; Zwettl, Stiftsarchiv, 2.1, fol. 8 (naar: Brucher 2000, afb. op 144)
- 300 Stichtermodel van de graffiguur in de parochiekerk van Hessen, midden twaalfde eeuw (foto: auteur)
- 301 Paus Leo IX en abt Warinus van St. Arnulf in Metz dragen een kerkmodel, handschrift met de *Vita S. Leonis papae* uit Metz, tweede helft elfde eeuw; Bern, Stadt- und UB, 292, fol. 73 (naar: Wagner 2000, afb. op 38)
- 302 Model van bisschop Gebhard II van Konstanz uit het oostportaal van de kloosterkerk van Petershausen, ca. 1173-1180; Karlsruhe, Badisches Landesmus. (foto: auteur)
- 303 Abt Hendrik I met een kerkmodel op het timpaan in het westportaal van de kloosterkerk St. Salvator in Millstatt, ca. 1166-1177 (foto: auteur)
- 304 Tekening naar het verloren grafmonument van proost Gerard van Are in Bonn uit ca. 1160-1167 door Joseph Laporterie, 1788; Bonn, Denkmälerarchiv der Rheinprovinz (naar: Steinberg & Steinberg-von Pape 1931, Abb. 115)
- 304A Oostpartij van de voormalige stiftkerk HH. Cassius en Florentius in Bonn, bouwbegin ca. 1138 (naar: Kubach & Verbeek 1976, Taf. 40)
- 304B Oostpartij van de dom van Spiers, bouwbegin eind elfde eeuw (naar: Von Winterfeld 1993, afb. op 51)
- 304C Oostpartij van de stiftkerk St.-Servaas in Maastricht, bouwbegin ca. 1138 (naar: Kubach & Verbeek 1976, Abb. 1203)
- 305 Kerkmodel van bisschop Bernward van Hildesheim op het zuidelijke doksaal in de voormalige kloosterkerk St. Michael te Hildesheim, ca. 1193-1197 (foto: auteur)
- 306 Kerkarchitectuur in de zwik links boven de figuur van Bernward van Hildesheim op het zuidelijke doksaal in de voormalige kloosterkerk St. Michael te Hildesheim, ca. 1193-1197 (foto: auteur)
- 307 De vrouwen bij het lege graf, evangeliarium uit Freising, kort na 984; München, BSB, Clm 6421, fol. 111v (naar: Puhle 2001, cat. IV.60)
- 308 Christus tussen Godehard en Bernhard, zuidtimpaan van de St. Godehard in Hildesheim, ca. 1225-1230 (naar: Budde 1979, Abb. 246)
- 309 Christus tussen Petrus en Rupertus op het timpaan in het zuidportaal van de franciscanerkerk in Salzburg, ca. 1220 (foto: auteur)
- 310 Stichterfiguren in het koor van de voormalige stiftkerk St. Quirinus in Neuss, na 1209 (aquarel uit 1902 naar: Clemen 1916, Fig. 341)
- 310A Martinus en Petrus als modeldraggers, matutinale van het klooster in Scheyern, ca. 1220-1235; München, BSB, Clm 17401, fol. 24v (naar: Glaser 1980 (I.2), cat. 157)
- 311 Achttiende-eeuwse tekening van het reliëf op de voorzijde van het grafmonument van aartsbisschop Hincmar van Reims, ca. 1130; Parijs, BnF, Fr. 15634, fol. 102 (naar: Hamann McLean 1983, Abb. 143)
- 311A Ecclesia met een kerkmodel, sluitsteen van een scheiboog in de St.-Madeleine te Vézelay, ca. 1120-1135 (foto: auteur)
- 312 Het abdijcomplex van Centula gezien vanuit het zuiden, 790-799; zeventiende-eeuwse gravure (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999 (3), Abb. 16 op 632)

- 312A Het grote noordtimpaan in de voorhal van St-Fortunat in Charlieu, kort voor 1150 (foto: auteur)
- 313 Koning Boso met een kerkmodel, stichterfiguur links van het grote noordtimpaan in de voorhal van St-Fortunat in Charlieu, kort voor 1150 (foto: auteur)
- 313A Bisschop Radbertus met een kerkmodel, stichterfiguur rechts van het grote noordtimpaan in de voorhal van St-Fortunat in Charlieu, kort voor 1150 (foto: auteur)
- 314 Lodewijk II/VI overhandigt de heilige Vincentius een kerkmodel, reliëf rechts op het altaar in de Notre-Dame, Avenas, 1137 of iets later (foto: auteur)
- 315 Stichtingskapiteel van de St.-Lazare in Autun, tegenwoordig in de kapittelzaal, ca. 1130 (foto: auteur)
- 315A De aanbidding der wijzen en de stichterfiguren, wandschildering links op de triomfboog van de parochiekerk in Fjenneslev, ca. 1125-1150 (naar: Hastrup & Egevang 1986, afb. op 123)
- 315B Maria tussen Bertha en Ulrich, timpaan in het zuidportaal van de voormalige stiftskerk St-Pierre in Neuchâtel, 1191-1195 (zeventiende-eeuwse gravure naar: Jörg 1984, Fig. 70)
- 316 De heilige Trudo introduceert het grafelijke stichterpaar van Duras bij Christus, reliëf op de doopvont uit Wilderen, ca. 1145-1155; Brussel, KMKG (naar: Steinberg & Steinberg-von Pape 1931, Abb. 116)
- 317 Keizer Otto I biedt Christus een model van de Maagdenburger dom aan, Lombardisch ivoortje, ca. 968; New York, Metropolitan Mus. of Art (naar: Puhle 2001, cat. V.35)
- 317A Traditio Legis, Lombardisch ivoortje op een boekdeksel, ca. 968; Berlijn, SPKB, Theol. lat. fol. 1 (naar: Brandt & Eggebrecht 1993, cat. II-14a)
- 318 Paus Leo III en Karel de Grote knielen aan weerszijden van Petrus, tekening naar de rechter zijde van het triomfboogmozaïek in de Aula Leonina te Rome, ca. 797-800; Rome, BAV, Vat. lat. 5407, p. 186 (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999, cat. II.10)
- 319 Paus Nicolaas III biedt Christus zijn kerkmodel aan, wandschildering in het S. Sanctorum te Rome, ca. 1277-1280 (naar: Romano 2002, Abb. 111)
- 320 Personificatie van de kerk van Rome, Romeins handschrift met het *Liber ystoriarum romanorum*, ca. 1280; Hamburg, Staats- und UB, 151 in Scrin., fol. 123v (naar: Monaci 1920, afb. op LVI)
- 321 Karel de Grote biedt Maria zijn paltskapel aan, reliëf op de Karelschrijn in de Akense paltskapel, ca. 1182-1215 (naar: Grimme 1988, Abb. 30)
- 322 Zuidaanzicht van een kerkgebouw met de grafplaat van Karel de Grote, kroniek door Adémar van Chabannes, ca. 1020-1034; Rome, BAV, Reg. lat. 263, fol. 235v (naar: Kreusch 1967, Abb. 19)
- 323 Lengtedoorsnede van de St-Saveur in Limoges uit 1276; Parijs, BnF, Lat. 11907, fol. 200 (naar: Barrière & Cantié & Notin 1995, afb. op 121)
- 323A De schrijvende Martialis, handschrift met de vita van Martialis uit Limoges, ca. 1100; Parijs, BnF, Lat. 5296 A, fol. 35 (naar: Cahn 1996, ill. 87)
- 324 Paltskapel op een Akense munt uit de tijd van Hendrik V, 1106-1125 (naar: Kluge 1991, nr. 180)
- 324A Navolging van de koningsbul van Hendrik IV op een Akense munt geslagen onder Hendrik V, 1106-1125 (naar: Dannenberg 1876, nr. 297)
- 324B-C Paltskapel op Akense munten geslagen onder Hendrik V, 1106-1125 (naar: Dannenberg 1876, nr. 300-301)
- 325 Christus temidden van de apostelen op een Rijnlandse reliekschrijn, ca. 1180; Bamberg, Diözesanmus. (naar: Messerer 1952, Abb. 81)
- 326 Petrus met een kerkmodel op het eerste stadszegel van Soest, matrijs uit het midden van de twaalfde eeuw (naar: Seibertz 1843, Tab. VI.1)
- 327 Petrus met een kerkmodel op het tweede stadszegel van Soest, matrijs uit ca. 1230-1235 (naar: Diederich 1993, Abb. 9)
- 328 Hendrik IV met de dom van Spiers op een munt uit Spiers, kort na 1161 (?) (naar: Schramm & Mütterich 1983, Abb. 171.80 op 427)
- 328A Kerkfaçade, munt uit Spiers, ca. 1031 (naar: Ehrend 1972, Abb. 114 d.1)
- 328B Kerkfaçade, munt uit Spiers, 1039-1056 (naar: Ehrend 1972, Abb. 114 d.2)
- 328C Dedicatieminiatuur, Echemacher evangeliarium dat Hendrik III aan de dom van Spiers schonk, 1043-1046; Escorial, RBSL, Vitr. 17, fol. 3 (naar: Schramm & Mütterich 1983, afb. op 406)
- 329 Noordwestaanzicht van de dom in Spiers op een munt uit Spiers, ca. 1161 (naar: Ehrend 1972, Abb. 114 d.12)
- 330 Koning Waldemar I met een kerkmodel op het zuidtimpaan van de St. Petrusdom in Sleeswijk, ca. 1167 (foto: auteur)
- 331 Hendrik III met een architectuurmodel, stucfiguur links op het boogveld van de domvoorhal in Goslar, ca. 1230-1240 (foto: auteur)
- 332 Frederik I met een vestingmodel, stucfiguur rechts op het boogveld van de domvoorhal in Goslar, ca. 1230-1240 (foto: auteur)
- 333 Graffiguur van Hendrik III met een paltsmodel in de St. Ulrichskapel te Goslar, ca. 1250-1300 (foto: Jeroen Westerman)
- 334 Huldiging van keizerin Gisela, Echemacher perikopenboek van Hendrik III, 1043-1046; Bremen, UB, b.21, fol. 3 (naar: Puhle 2001 (2), Abb. 2a op 32)
- 335 Huldiging van keizer Hendrik III, Echemacher perikopenboek van Hendrik III, 1043-1046; Bremen, UB, b.21, fol. 3v (naar: Puhle 2001 (2), Abb. 2b op 32)
- 336 Hendrik IV overhandigt de kroningsinsignes aan Hendrik V, Corveyer (?) handschrift met de wereldkroniek door Ekkehard van Aura, ca. 1130; Berlijn, SBPK, Lat. fol. 295, fol. 99 (naar: Schmid 1991, Abb. 4)
- 337 Christus tussen stichtes en weldoeners van Prüm, voorzijde van het boekdeksel van Prüms *Liber aureus*, 1101-1106; Trier, Stadtbibl., 1709 (naar: Sauer 1993, Abb. 47)
- 338 Pepijn de Jongere en Karel de Grote met de kloosterkerk van Prüm, afschrift van Prüms *Liber aureus* uit 1222; Koblenz, Landeshauptarchiv, Best. 10, Nr. 2087, fol. 2 (naar: Sauer 1993, Abb. 51)
- 339 Het stichterpaar met een kerkmodel en zijn dochter, convents zegel van het voormalige stift St. Peter in Vilich, matrijs uit ca. 1220-1230 (naar: Sauer 1993, Abb. 46)
- 339A Maria en keizer Justinianus I met een kerkmodel op het kapittelzegel van de H. Sophia in Constantinopel, elfde of twaalfde eeuw (naar: Schlumberger 1884, 128-131, afb. op 129)
- 339B De gebroeders Godfried en Otto van Cappenberg met een kerkmodel, convents zegel van het stift St. Johannes de Evangelist in Cappenberg, 1259 (naar: Fritz 1961, Abb. 5)
- 340 Grafmonument van Koenraad van Brochterbeck en Amalgard van Budde in de voormalige kloosterkerk van Gravenhorst, 1281 of iets later (naar: Greenhill 1976, pl. 107b)
- 340A Landgraaf Herman I van Thüringen en zijn echtgenote Sophia bieden de Drie-eenheid een kerkmodel aan, Elisabeth-psalter uit Rheinhardsbrunn, ca. 1201-1208; Cividale del Friuli, Mus. Archeologico Nazionale, CXXXVII, fol. 167v (naar: Wolter-von dem Knesebeck 2001, Abb. 1)
- 341 Keizer Hendrik II en Kunigunde bieden Christus, Petrus en Joris de Bamberger dom aan, handschrift met de *Vita Heinrici* uit Michelsberg, ca. 1170; Bamberg, Staatsbibl., R.B. Msc. 120, fol. 1v (naar: Suckale-Redlefsen 1995, Abb. 135)
- 342 Keizer Hendrik II biedt Christus, Michael en Petrus de kloosterkerk van Michelsberg aan, handschrift met de *Vita Heinrici* uit Michelsberg, vóór 1167; Klagenfurt, Kärntner Landesarchiv, GV 1/29, fol. 1 (naar: Steinberg & Steinberg-von Pape 1931, Abb. 52)
- 342A Koning Filips I van Frankrijk schenkt het klooster St-Samson in Orléans aan St-Martin-des-Champs, kroniek van St-Martin-des-Champs, 1067-1079; Londen, BL, Add. 11662, fol. 5v (naar: Schild Bunim 1940, fig. 40)
- 342B Koning Filips I van Frankrijk schenkt het klooster St-Samson in Orléans aan St-Martin-des-Champs, kroniek van St-Martin-des-Champs, afschrift van kort na 1245; Parijs, BnF, Nal 1359, fol. 6 (naar: Schild Bunim 1940, fig. 41)
- 342C Aartsbisschop Heribert van Keulen met een kerkmodel, eerste zegel van de St. Heribert in Deutz, matrijs uit ca. 1200 (naar: Ewald 1906-1976 (4), Taf. 20.1)
- 342D Aartsbisschop Heribert van Keulen met een kerkmodel, tweede zegel van de St. Heribert in Deutz, matrijs uit ca. 1250 (naar: Ewald 1906-1976 (4), Taf. 20.2)
- 343 Gravure naar het onderste paneel op het boekdeksel van het *Liber aureus* van St. Maximin in Trier, ca. 1220-1230; Trier, Stadtbibl., 11/2271a, voor p. 23 (naar: Sauer 1993, Abb. 62)

- 344 Aquarel naar het boekdeksel van het *Liber aureus* van St. Maximin in Trier, ca. 1220-1230; Privé-archief Haus Ruhr bij Münster in Westfalen (naar: Sauer 1993, Abb. 61)
- 345 Stichters uit het onderste register van de staurotheek van HH. Matthias en Eucharius, Trier, ca. 1220 (naar: Kahsnitz 1992, Abb. 78)
- 345A Achterzijde van de staurotheek van het klooster HH. Matthias en Eucharius, Trier, ca. 1220 (naar: Sauer 1993, Abb. 65)
- 346 Stichters in het bovenste register van de staurotheek van het klooster St. Liutwinus in Mettlach, ca. 1220 (naar: Kahsnitz 1992, Abb. 77)
- 346A Achterzijde van de staurotheek van het klooster St. Liutwinus in Mettlach, ca. 1220 (naar: Sauer 1993, Abb. 68)
- 347 IRMINA en Pepijn de Middelste dragen de abdijkerk van Echternach, *Liber aureus* van Echternach, kort voor 1269; Gotha, Forschungs- und LB, Memb. 1.71, fol. 32 (naar: Sauer 1993, Abb. 53)
- 347A De patroonheilige Pancratius omringd door het convent van Hamersleben met links beide stichters, bijbel van Hamersleben, ca. 1180; Halberstadt, Domschatz, 1, fol. 1 (naar: Luckhardt & Niehoff 1995, cat. G 47)
- 348 De Echtemacher abdijkerk binnen een ommuring, stadszegel van Echternach, matrijs van vóór 1239 (naar: Spang 1983, afb. op 39)
- 349 Vorst Boleslaus IV en hertog Jaxa van Köpenick bieden Christus elk een kerkmodel aan, timpaan afkomstig van de Michaelskapel in Elbing bij Breslau, ca. 1173-1176; Breslau, Muz. Architektury i Odbudowy (naar: Plociennik 1996, pl. XLI)
- 350 St.-Vincentklooster in Elbing vanuit het zuidwesten, detail uit de stadskaart van Breslau door Barthel Weyhner, 1562 (naar: Mączyńska-Pilch 1973, il. 21)
- 351 Abt Hendrik I van St-Vaast in Atrecht en abt Stephan Harding van Cîteaux bieden Maria hun kerk aan, Atrechts handschrift met Hieronymus' commentaar op Jesaja, ca. 1125-1130; Dijon, BM, 130, fol. 104 (Cahn 1996, ill. 251)
- 352 Maria met haar Kind tussen Maria Wlast als modeldraagster en haar zoon Swentoslaus, stichtertimpaan van St. Mariakerk op het Zand in Breslau, ca. 1150 (naar: Kahsnitz 1992, Abb. 98)
- 353 Wszebor met een kerkmodel en zijn echtgenote aan weerszijden van Christus, verloren stichtertimpaan van de St.-Procopiuskerk in Strzelno, eind twaalfde eeuw (naar: Mączyńska-Pilch 1973, il. 36)
- 354 Anna met haar dochter Maria tussen Petrus Wszeborowicz Magnus als modeldrager en diens echtgenote, stichtertimpaan van de HI. Drie-eenheidkerk in Strzelno, begin dertiende eeuw (naar: Plociennik 1996, pl. XLII)
- 355 Achttiende-eeuwse tekening naar het grafmonument van Peter Wlast en zijn echtgenote Maria in de St.-Vincentkerk in Elbing, ca. 1270-1280 (naar: Gündel 1926, Abb. 1)
- 356 Grafplaat van bisschop Iso van Wölpe, St. Andreaskerk in Verden, 1231 of kort daarna (lijntekening naar: brochure)
- 356A Maria met een kerk- en een vestingmodel, stadszegel van Andernach, matrijs uit de late twaalfde eeuw (naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 62)
- 356B Aartsbisschop Bruno van Keulen draagt een model van de kloosterkerk St. Pantaleon, Keuls handschrift met het *Liber S. Pantaleonis*, ca. 1220; Düsseldorf, Hauptstaatsarchiv, G.V. 2, fol. 133v (naar: Schnitzler & Bloch 1964, Abb. 44)
- 356C Grafmonument van Hendrik de Leeuw in de voormalige stiftkerk St. Blasius te Brunswijk, ca. 1235-1240 (naar: Budde 1979, Abb. 269)
- 357 Kerkmodel op het grafmonument van Hendrik de Leeuw in de voormalige stiftkerk St. Blasius te Brunswijk, ca. 1235-1240 (foto: auteur)
- 357A Bovenaanzicht van het kerkmodel op het grafmonument van Hendrik de Leeuw in de voormalige stiftkerk St. Blasius te Brunswijk, ca. 1235-1240 (foto: auteur)
- 357B Oostaanzicht van het kerkmodel op het grafmonument van Hendrik de Leeuw in de voormalige stiftkerk St. Blasius te Brunswijk, ca. 1235-1240 (foto: auteur)
- 358 Kerkmodel op het grafmonument van de Saksische hertog Liudolf in de stiftkerk HH. Anastasius en Innocentius te Gandersheim, ca. 1270-1280 (foto: auteur)
- 359 Kerkmodel op het grafmonument van graaf Dedo V van Groitzsch en zijn echtgenote Mechteld in de stiftkerk HI. Kruis, Maria en Johannes de Evangelist te Wechselburg, ca. 1240 (foto: auteur)
- 360 Grafmonument van Otto van Brunswijk, ca. 1279; Hildesheim, Dom-Mus. (naar: Norris 1978, fig. 112)
- 361 Grafmonument van Hendrik van Kirchberg in de kloosterkerk St. Johannes te Mallersdorf, ca. 1270-1290 (foto: auteur)
- 362 Grafmonument van Godfried van Cappenberg in de kloosterkerk HH. Petrus en Paulus in Ilbenstadt, ca. 1280-1300 (naar: Howe z.j., Abb. 11)
- 363 Godfried van Cappenberg met een kerkmodel, schildering op de zuidelijke koorwand in de kloosterkerk HH. Petrus en Paulus in Ilbenstadt, ca. 1350 (naar: Howe z.j., Abb. 7)
- 364 Grafmonument van koning Childebert in de abdijkerk St-Denis, ca. 1163 (naar: Sauerländer 1972, fig. 48)
- 365 Achttiende-eeuwse tekeningen naar de laatdertiende-eeuwse grafplaten van de koningen Clotarius I en Sigisbert in de abdijkerk St-Médard bij Soissons; Parijs, BnF, Picardie 243, fol. 131 (naar: Defente 1997, fig. 88)
- 365A-B Zeventiende-eeuwse tekeningen naar de grafplaten van Marguerite Papelart en dier echtgenoot Michel, voorm. franciscanerkerk in Châlons-sur-Marne, ca. 1258 of iets later; Parijs, BnF, Est. Rés. Pe 1 m, fol. 58; Pe 11 c, fol. 48 (naar: Adhémar 1974, fig. 234, 258)
- 366 Grafplaats van Hugo Libergier, kathedraal Notre-Dame in Reims, 1263 of iets later (foto: auteur)
- 367 Kerkmodel van het grafmonument van paltsgraaf Hendrik II in de abdijkerk van Maria Laach, ca. 1280 (naar: Kahsnitz 1992, achterflap)
- 367A Lange zijde van de Gertrudisschrijn, voorheen in de voormalige abdijkerk St. Gertrudis te Nijvel, 1272-1298 (naar: Boemer 1995, Abb. 4)
- 367B Kroning van Gertrudis op de korte zijde van de Gertrudisschrijn, voorheen in de voormalige abdijkerk St. Gertrudis te Nijvel, 1272-1298 (naar: Westermann-Angerhausen e.a. 1995, Abb. 1 op 114)
- 367C Gravure uit 1703 naar het grafmonument van Hedwig van Brandenburg in de voormalige kloosterkerk van Altzella, ca. 1270 (naar: Laabs 2000, Abb. 112)
- 368 Grafplaat van Plectrudis in de voormalige stiftkerk St. Maria im Kapitol te Keulen, 1283 (foto: auteur)
- 369 Kerkmodel op het anonieme stichtergraf in de kloosterkerk St. Maria te Marienfeld, ca. 1300 (foto: auteur)
- 370 Proost Hendrik met een kerkmodel, oostvenster van de stiftkerk St. Margareta in Ardagger, ca. 1230-1240 (naar: Aigner 1999, afb. op omslag)
- 371 Gods hand ontvangt de kloosterkerk van de stichtster Adela, tweede kloosterzegel van Göss, matrijs uit ca. 1230-1240 (naar: Lind 1878, Taf. 4.4)
- 371A Gods hand zegent de kloosterkerk van Göttweig, tweede stifts zegel van Göttweig, matrijs uit 1288 of iets eerder (naar: Hausscherr 1977 (2), Abb. 60)
- 372 Bisschop Altmann van Passau naast de kloosterkerk van Göttweig, toegevoegde miniatuur in een Göttweiger Origenes-handschrift, ca. 1160-1170; Göttweig, Stiftsbibl., 97, fol. 1 (naar: Fillitz 1998, afb. op 540)
- 373 Oostaanzichten van de kloosterkerken in Heiligenkreuz en Klosterneuburg, stamboomvenster in het lavatorium van het cisterciënzerklooster in Heiligenkreuz, ca. 1280-1290 (foto: auteur)
- 374 Engelse koningen met kerkmodellen, *Historia anglorum* door Matthew Paris, ca. 1250-1259; Londen, BL, Royal 14 C.VII, fol. 9 (naar: Luckhardt & Niehoff 1995, cat. E 19)
- 374A Reconstructie van het zegel dat graaf Raymond V van Toulouse rond 1163-1165 voerde op basis van het zegel van graaf Raymond VI van Toulouse (naar: Macé 2000, fig. 1)
- 375 Reconstructie van het zegel dat graaf Raymond V van Toulouse rond 1165-1194 voerde op basis van het zegel van graaf Raymond VI van Toulouse (naar: Macé 2000, fig. 2)
- 376 Model van de kloosterkerk in Lilienfeld aan de voeten van hertog Leopold VI, hergebruikt vensterpaneel in de parochiekerk van Steyr, ca. 1290-1295 (naar: Seeger 1997, voorzijde omslag)
- 377 Heersersbeeltenis (voorzijde) en Rome als stadspoot (keerzijde), keizersbul van Karel de Grote, ca. 800-814 (naar: Schramm & Mutherich 1983, afb. op 274)
- 378 Stadspoortmunt uit Trier, geslagen door keizer Valentinianus I, 367-375 (naar: Pearce 1951, pl. III.7)

- 378A Stadsportmunten uit Lyon en Arles, geslagen onder keizer Karel de Grote, ca. 800-814 (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999, cat. II.25-26)
- 379 Zeventiende-eeuwse tekening naar een kruisvoet in de vorm van een miniatuureboog die Einhard aan de stiftskerk St.-Servaas in Maastricht schonk, ca. 828-830; Parijs, BnF, Fr. 10440, fol. 45 (naar: Galtier Martí 2001, fig. 71)
- 380 Petrus binnen de stadsmuur van Rome, eerste keizersbul van Hendrik II, 1014 (naar: Déer 1961, Abb. 12)
- 381 Israëlieten strijden tegen de Syriërs, Gouden Psalter uit St. Gallen, ca. 900; St. Gallen, Stiftsbibl., Sang. 22, p. 141 (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999 (3), Abb. 4 op 315)
- 382 Heersersbeeltenis (voorzijde) en Rome als ommuurde palts (keerzijde), bul van keizer Koenraad II en Hendrik III als medekoning, 1033-1038 (naar: Schramm & Mutherich 1983, Abb. 138 op 387)
- 383 Christus' geboorte, Reichenauer perikopenboek van Hendrik II, 1007-1012; München, BSB, Clm 4452, fol. 9 (naar: Kirmeier 2002, Abb. 48 op 70)
- 384 De wijnrankzuilen en het altaar van de St.-Pieter in Rome, koningsbul van Hendrik IV, 1056-1084 (naar: Schramm & Mutherich 1983, Abb. 170 op 419)
- 384A De wijnrankzuilen en het altaar van de St.-Pieter in Rome, bul van paus Victor II, 1055-1057 (lijntekening naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 2)
- 384B Reconstructie van de oostpartij van de oude St.-Pieter rond 600 (naar: Stiegemann & Wemhoff 1999 (3), afb. op 538)
- 385 Oostaanzicht van de St.-Pieter in Rome, handschrift met Johannes Diaconus' *Vita S. Gregorii* uit Farfa, eind elfde eeuw; Eton, ECL, 124, fol. 122 (naar: Brandt & Eggebrecht 1993, cat. III-5)
- 386 Heersersbeeltenis (voorzijde) en de Lateraanse basilica in de hemelstad (keerzijde), keizersbul van Lotharius III, 1133-1137 (lijntekening naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 14-15)
- 386A Vijf torens achter een stadsmuur, bul van tegenpaus Clemens III, 1084-1100 (tekening naar: Herklotz 1995, Abb. 47)
- 387 De Lateraanse basilica als nieuwe tempel, munt van paus Johannes X, 924-928 (naar: Corpus nummorum italicorum 1910-1943 (15), Tav. VI.4)
- 387A Gebouw met twee poorten, munt geslagen onder bisschop Erkanbald van Straatsburg, 965-991 (naar: Dannenberg 1876, nr. 934)
- 388 Heersersbeeltenis (voorzijde) en het ommuurde Colosseum (keerzijde), koningsbul van Frederik I, 1152-1155 (naar: Déer 1961, Abb. 21-22)
- 389 Het Colosseum op een Romeinse munt geslagen onder keizer Titus, 80-81 (naar: Price & Trell 1977, fig. 110)
- 390 De kloosterpatronen Vitus, Stefanus en Justinus (boven), Cicero onderwijst een leerling (onder), handschrift met werken van Cicero uit Corvey, ca. 1152-1158; Berlijn, SBPK, Lat. fol. 252, fol. 1v (naar: Luckhardt & Niehoff 1995, cat. G 68)
- 391 Rome met het Colosseum, konings- en keizersbul van Hendrik VI, 1186-1197 (naar: Déer 1961, Abb. 40)
- 392 Rome als stadspoort tussen torens, koningsbul van Otto IV, 1198-1210 (naar: Sella 1934, Tav. II.4)
- 393 Stadspoort tussen torens op een Keulse penning geslagen onder aartsbisschop Frederik I, 1100-1131 (naar: Diederich 1980, Abb. 6)
- 394 Rome als stadspoort tussen torens, de keizersbul van Otto IV, 1210-1214 (naar: Sella 1934, Tav. II.5)
- 395 Oostfaçade van de St.-Pieter in Rome, eerste koningsbul van Frederik II, 1212-1216/18 (naar: Hausscherr 1977 (3), Abb. 17)
- 396 Rome als poortgebouw tussen torens, tweede koningsbul van Frederik II, 1216/18-1220 (naar: Hausscherr 1977 (3), Abb. 18)
- 397 Rome als het nieuwe Jeruzalem, keizersbul van Frederik II, 1220-1250 (naar: Sella 1934, Tav. IV.8)
- 398 Rome als het nieuwe Jeruzalem, de koningsbul van Hendrik VII, 1220-1235 (naar: Hausscherr 1977 (3), Abb. 23)
- 399 Petrus en Paulus in Rome, koningsbul van Hendrik Raspe, 1246-1247 (naar: Hausscherr 1977 (3), Abb. 26)
- 400 Rome als stadsmuur met drie torens, koningsbul van Rudolf I, 1273-1291 (naar: Sella 1934, Tav. V.13)
- 401 De heilige Silus (voorzijde) en een poortgebouw met een dubbele doorgang (keerzijde), eerste stadszegel van Genua, matrijs uit 1133 of iets later (lijntekening naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 3-4)
- 402 De Porta aurea, stadszegel van Ravenna, oudste matrijs uit 1155-1158 (naar: Kähler 1935, Abb. 1)
- 403 Stad met drie geslachtstorens, eerste stadszegel van Siena, oudste matrijs uit de laatste decennia van de twaalfde eeuw (lijntekening naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 29)
- 404 Siena en haar podestà, *Liber Memorialis offensarum*, Siena, 1224; Siena, Archivio di Stato di Siena, Podestà I, fol. 11 (naar: Redon 1994, afb. op omslag voor)
- 405 Stad met een kerktoren tussen twee versterkte torens, oudste stadszegel van Arles, in 1180 vermeld (lijntekening naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 8)
- 405A Kerkgebouw, loden bul van het domkapittel van St-Trophime in Arles, 1214 (naar: Birch 1887-1900 (5), pl. VII.18176)
- 406 Stad met een brug, oudste stadszegel van Avignon, vermeld in 1189 (naar: Bedos 1980, cat. 70)
- 406A Stad aan het water, tweede (?) stadszegel van Marseille, matrijs uit ca. 1230-1237 (naar: Bedos 1980, cat. 391)
- 407 Ommuurd kerkgebouw, stadszegel van Kamerijk, matrijs uit 1184-1185 (naar: Roman 1912, pl. XVI.1)
- 408 De kathedraal van Kamerijk, officialiteitszegel van Kamerijk, matrijs uit de late twaalfde eeuw (naar: Demay 1873, afb. tegenover 133)
- 409 De heilige Kilian boven een muur tussen drie torens, stadszegel van Würzburg, matrijs vóór 1195 (lijntekening naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 63)
- 410 Versterkte muur met drie torens, eerste stadszegel van Koblenz, matrijs uit ca. 1198 (lijntekening naar: Bellinghausen 1973, Abb. 13)
- 411 Versterkte muur met drie torens, eerste stadszegel van Boppard, oudste matrijs uit ca. 1198-1208 (naar: Ewald & Meyer-Wurmbach 1906-1963 (3), Taf. 41.1-2)
- 412 Poortgebouw met twee doorgangen, stadszegel van Oudenburg, matrijs uit ca. 1210-1214 (naar: Birch 1887-1900 (6), pl. XV.22650)
- 413 Vijf torens achter een muur, stadszegel van Frankenberg, matrijs uit ca. 1246-1247 (naar: Hausscherr 1977 (2), Abb. 74)
- 414 Petrus binnen een ommuring met twaalf torens, oudste stadszegel van Keulen, matrijs uit ca. 1147-1149; Martinus binnen een ommuring met acht torens, oudste stadszegel van Mainz, matrijs uit ca. 1147-1149 (lijntekening naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 18-19)
- 415 Ommuurd gebouw, stadszegel van Tongeren, matrijs uit ca. 1231 (naar: Cherry 1992, fig. 2 rechts)
- 416 Drievoudig ommuurde stad met vijf torens, oudste stadszegel van Utrecht, matrijs uit ca. 1170-1180 of iets later (naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 33)
- 417 Ommuring rond drie bogen met koepels, stadszegel van Atrecht, matrijs uit de late twaalfde eeuw (naar: Bedos 1980, cat. 50)
- 418 Het Hemelse Jeruzalem, *Liber floridus* van Lambertus van St.-Omaars, ca. 1120; Gent, CBRU, 1125, fol. 65 (naar: Legner 1975, Taf. 4)
- 419 Gebeurtenissen uit het leven van Paulus, voorplaat van Paulus' brieven, bijbel van S. Paolo fuori le Mura, ca. 870; Rome, Abbazia di S. Paolo fuori le Mura, fol. 310v (naar: Kessler 1977, fig. 174)
- 420 Heersersbeeltenis (voorzijde) en ommuurde donjon (keerzijde), munt geslagen door Gisulf II van Salerno, 1052-1077 (naar: Grierson 1956, fig. 1.26)
- 421 Rome als ommuurde stad, bul van paus Stefanus IX, 1057-1058 (naar: Herklotz 1995, Abb. 43)
- 421A Gebouw met twee poorten, munt geslagen onder Gisulf II van Salerno, 1052-1077 (naar: Grierson 1956, fig. 1.32)
- 422 Heersersbeeltenis (voorzijde) en drie koepels op een arcade voor een donjon (keerzijde), Salernitaanse munt geslagen onder Robert Guiscard, ca. 1077 (naar: Grierson 1956, fig. 1.20)
- 423 Translatie van Lucas naar de HH. Apostelen in Constantinopel, menologium van Basilius II, 976-1025; Rome, BAV, Vat. gr. 1613, fol. 121 (naar: Krautheimer 1969, fig. 77)
- 424 Hemelvaart en Pinksteren in de HH. Apostelen van Constantinopel, handschrift met de preken van Jakobos Kokkinobaphos, ca. 1125-1150; Rome, BAV, Vat. gr. 1162, fol. 2 (naar: Plotzek & Winnekes & Kraus 1992, afb. op 133)
- 425 Poorttoren met twee zijtorens, eerste stadszegel van Doornik, matrijs uit 1187-1188 of iets later (naar: Poncelet 1908, afb. op 61)
- 426 Davidstoren tussen de Rotskoepel en de Anastasis Rotonde, zegel van koning Boudewijn V van Jeruzalem, 1174-1175 (naar: Smith 1950, fig. 225)

- 426A Davidstoren tussen de Rotskoepel en de Anastasis Ronde, zegel van koning Jan van Brienne van Jeruzalem, 1210-1212 (naar: Smith 1950, fig. 227)
- 427 Ommuurde koepelgebouw, stadszegel van Mondoubleau, 1266 (naar: Bedos 1980, cat. 433)
- 428 De Rotskoepel in Jeruzalem, dertiende-eeuwse tempelierszegel (naar: Bedos Rezak 1988, fig. 19)
- 429 De nieuwe tempel boven de Ponte della Pietra, tweede stadszegel van Verona, dertiende-eeuwse matrijs (naar: Biermann 1904, Abb. 8)
- 430 Gezicht op Verona, kopie naar een verloren minatuur uit ca. 932-974; Verona, BC, CXIV, fol. 189 (naar: Puhle 2001 (1), Abb. 2 op 448)
- 431 Ezechiël meet de tempel, gewelfschildering in de onderkerk van de dubbelkapel te Schwarzhof, midden twaalfde eeuw (naar: Clemens 1916, Taf. XIX)
- 432 Vier uitgeklapte poorten, stadszegel van Marmande, 1244 (naar: Bedos 1980, cat. 387)
- 432A Vier uitgeklapte torens, vroegelfde-eeuwse munt uit het graafschap Maine (naar: Poey d'Avant 1858-1862 (1), pl. XXIX.13)
- 433 Palazzo della Ragione (?) binnen de muren van Padua, stadszegel van Padua, matrijs waarschijnlijk van na 1218 (naar: Hyde 1966, pl. 1)
- 434 Vesting met een poort tussen twee torens, zegel van het geslacht Landriano, matrijs uit ca. 1056-1067 (naar: Bascapé 1969-1978 (1), Tav. VI.1 op 394)
- 434A Vesting met een poort tussen twee torens, stadszegel van Bruck an der Leitha, 1275 (naar: Lind 1878, Taf. 14.8)
- 435 Versterkte muur met een poort en drie torens, bul van Richard I van Capua, 1058-1078 (naar: Engel 1882, pl. II.2)
- 435A Versterkte muur met een poort en drie torens, bul van Jordanus I van Capua, 1078-1090 (naar: Engel 1882, pl. II.4)
- 436 Vesting met twee torens, zegel van Kuno van Lenzburg, 1160-1168/69 (naar: Seyler 1895, Fig. 32)
- 437 Drie ommuurde torens, zegel van Hugo III, hertog van Bourgondië en graaf van Albon en Vienne, matrijs uit 1183-1188 (naar: Roman 1913, cat. 186)
- 437A Ommuurde donjon, zegel van Pierre du Donjon, 1225 (naar: Bedos Rezak 1988, fig. 54)
- 437B Vesting op een berg, zegel van burggraaf Raymond VI van Turenne, 1211 (naar: Bedos Rezak 1988, fig. 53-54)
- 438 Versterkte muur met drie poorten en drie torens, zegel van koning Frederik II van Sicilië, 1197-1250 (naar: Sella 1934, Tav. III.6)
- 439 Versterkte muur met één poort en drie torens, munt uit Augusta Traiana, geslagen onder keizer Caracalla, 211-217 (naar: Price & Trell 1977, fig. 86)
- 440 Vesting op een ommuurde berg, stadszegel van Peyrusse-le-Roc, 1243 (naar: Bedos 1980, cat. 540)
- 441 Tempel van Eryx op een ommuurde berg, Romeinse munt, 57 v.C. (naar: Price & Trell 1977, fig. 101)
- 442 Poort tussen twee torens, eerste stadszegel van Freiburg im Breisgau, matrijs van vóór 1218 (naar: Von Weech 1899-1909, Taf. CXL.1)
- 443 Drie torens achter een muur met drie poorten en hoornblazers op de neventorens, vierde stadszegel van Freiburg im Breisgau, matrijs uit 1245 of iets eerder (naar: Von Weech 1899-1909, Taf. CXII.3)
- 444 Versterkte muur, eerste stadszegel van Rupelmonde, 1237 (naar: Janssens 1948/49, afb. op 105)
- 445 Vesting met drie torens, tweede stadszegel van Rupelmonde, 1275 (naar: Janssens 1948/49, afb. op 106)
- 446 Vesting met twee torens en open poort, stadszegel van Offenburg, oudste matrijs uit de vroege dertiende eeuw (naar: Von Weech 1889-1909, Taf. LXXX.1)
- 447 Vesting met links een toren, eerste stadszegel van Freiburg im Üchtland, matrijs van vóór 1218 (naar: Genoud 1944, fig. 7)
- 448 Maria met haar Kind tussen een vesting- en een kerktoeren boven een stadsmuur, eerste stadszegel van Breisach, matrijs uit het begin van de dertiende eeuw (naar: Von Weech 1899-1909, Taf. XCIII.1)
- 449 Twee torens achter een ommuring met een poortgebouw, eerste stadszegel van Jülich, matrijs uit ca. 1250 (naar: Ewald & Meyer-Wurbach 1906-1963 (3), Taf. 54.4)
- 450 Donjon op een motte, eerste stadszegel van Valencijn, matrijs van vóór 1155 (lijntekening naar: Drös & Jakobs 1997, Abb. 32)
- 451 Vier torens achter een muur met zes muurtorens, tweede stadszegel van Valencijn, matrijs uit ca. 1226-1246 (Bedos 1980, cat. 705)
- 452 Donjon op een motte voor een muur, eerste stadszegel van Kassel, 1238 (naar: Bedos 1980, cat. 177)
- 452A Donjon tussen twee muren, tweede stadszegel van Kassel, 1246 (naar: Bedos 1980, cat. 178)
- 453 Noordaanzicht van een basilicaal kerkgebouw met rechts een grote toren, zegel van de dom van Palermo, in gebruik onder aartsbisschop Walter, 1187 (naar: Engel 1882, pl. IV.4)
- 454 Noordaanzicht van een basilicaal kerkgebouw met twee westorens, zegel van elect-bisschop Daniël van Cefalù, 1157 (naar: Bascapé 1969-1978 (1), 180-181, tav. II.10 op 171)
- 455 Westaanzicht van een koepelkerk met twee westorens, zegel van de dom van Monreale, 1177 (naar: Engel 1882, pl. IV.9)
- 456 Kerkgebouw, stifts zegel van St. Aposteln in Keulen, matrijs uit de vroege twaalfde eeuw (naar: Ewald & Meyer-Wurbach 1906-1963 (4), 34, Taf. 11.1)
- 457 Kerkgebouw, munt uit Duisburg, 1084-1106 (naar: Smith 1956, fig. 82)
- 458 Kerkgebouw, emailmedaillon op de Heribertusschrijn in de St. Heribert te Deutz, ca. 1160-1170 (naar: Wolff 1984, Abb. 49)
- 459 Petrus en Paulus onder een kerkgebouw, kloosterzegel van Melk, matrijs uit de late twaalfde eeuw (naar: Lind 1878, Taf. 3.2)
- 460 Maria en Blasius onder een kerkgebouw, kloosterzegel van Admont, matrijs uit de late twaalfde eeuw (naar: Mannewitz 1989, Fig. 1)
- 461 Patroonheiligen onder een kerkgebouw, kloosterzegels van St. Liutwinus in Mettlach en HH. Matthias en Eucharius in Trier, matrijsen respectievelijk uit ca. 1219 en kort daarna (naar: Sauer 1993, Abb. 70-71)
- 461A Maria onder een kerkgebouw, domkapittelzegel van Gurk, matrijs uit de vroege dertiende eeuw (naar: Lind 1878, Taf. 3.8)
- 462 Bonifacius overhandigt de kromstaf aan de abt van Fulda, kloosterzegel van Fulda, matrijs van kort na 1250 (naar: Hausscherr 1977 (2), Abb. 53)
- 463 Paulus en Petrus aan weerszijden van een kruis, bul van paus Paschalis II, 1099-1118 (naar: Herklotz 1995, Abb. 48)
- 464 Ommuurde kerkgebouw, stadszegel van Verdun, matrijs uit het midden van de twaalfde eeuw (naar: Bedos 1980, cat. 711)
- 465 Ommuurde kerkgebouw, stadszegel van Beauvais, 1228 (naar: Bedos 1980, cat. 94)
- 466 Tekening uit 1661 naar het paneel met de bouw van de abdijkerk van Stavelot, Remaclusaltaar van Stavelot, kort na 1148; Brussel, Algemeen Rijksarchief (naar: Kötzsche 1973a, Abb. 5e)
- 466A Ommuurde kerkgebouw, stadszegel van Bayonne, 1298 (naar: Bedos 1980, cat. 85)
- 467 Stad op een berg, eerste stadszegel van Montpellier, matrijs uit de vroege dertiende eeuw (naar: Bedos 1980, cat. 454)
- 467A Ommuurde kerkgebouw, stadszegel van Moissac, 1243/44 (naar: Bedos 1980, cat. 426)
- 468 Ommuurde kerkgebouw, keerzijde van het tweede stadszegel van Cahors, matrijs uit 1268 of iets later (naar: Bedos 1980, cat. 161)
- 469 Brug met vijf torens, voorzijde van het tweede stadszegel van Cahors, matrijs uit 1268 of iets later (naar: Bedos 1980, cat. 161)
- 470 Kerkgebouw, stadszegel van Cluny, 1206 (naar: Bedos 1980, cat. 212)
- 471 Wijding van de abdijkerk van Cluny, liturgisch en historisch verzamelandhandschrift, St-Martin-des-Champs, kort na 1189; Parijs, BnF, Lat. 17716, fol. 91 (naar: Cahn 1996, ill. 227)
- 472 Petrus in een kerkgebouw, stadszegel van Worms, matrijs uit de late twaalfde eeuw (naar: Diederich 1984, Abb. 98)
- 472A Maria met haar Kind in een kerkgebouw, tweede stadszegel van Spiers, matrijs uit 1212-1231 (naar: Hausscherr 1977 (2), Abb. 69)
- 473 De heilige Cassius in een kerkgebouw, stadszegel van Bonn, matrijs van kort voor 1250 (naar: Diederich 1984, Abb. 22)
- 474 Petrus in een kerkgebouw, derde stadszegel van Regensburg, matrijs uit 1245-1248 (naar: Endres 1916, Abb. 3)
- 474A Bisschop in een ommuurde kerkgebouw, stadszegel van Miltenberg, matrijs van na 1237 (naar: Heffner 1872, Taf. XV.1)
- 475 Ommuurde kerkgebouw, tweede stadszegel van Koblenz, matrijs uit 1214-1237 (lijntekening naar: Bellinghausen 1973, Abb. 13)
- 476 Ommuurde kerkgebouw, tweede stadszegel van Boppard, matrijs uit 1228-1236 (naar: Diederich 1984, Farbtaf. 2 oben)

- 477 Kilian in de poort van een ommuurd kerkgebouw, tweede stadszegel van Würzburg, matrijs uit ca. 1235-1237 (naar: Schulze 1991, Abb. 138a)
- 478 Ommuurd kerkgebouw, stadszegel van Wipperfürth, matrijs van kort voor 1267 (naar: Diederich 1984, Farbtaf. 8 unten)
- 479 Kerkgebouw, stadszegel van Düsseldorf, matrijs uit 1288 of iets later (naar: Diederich 1984, Abb. 35)
- 479A Westwerk van de Leuvense St.-Pieter, eerste stadszegel van Leuven, 1262 (naar: Horsten 1998, afb. op 45)
- 480 Kerkgebouw en vesting, eerste stadszegel van Toulouse, matrijs uit de vroege dertiende eeuw (naar: Bedos 1980, cat. 685)
- 481 Vesting en kerkgebouw, derde stadszegel van Toulouse, matrijs van vóór 1243 (naar: Bedos 1980, cat. 687)
- 482 Krijger tussen een vesting en een kerkgebouw, stadszegel van Chaumont-en-Vexin, 1211 (naar: Bedos 1980, cat. 204)
- 483 Kerkgebouw, eerste domkapittelzegel van Canterbury, matrijs uit ca. 1035-1050 (naar: Heslop 1982, pl. XXVII B)
- 484 Abraham bouwt een altaar en brengt een offer, Caedmon Genesis uit Canterbury, ca. 1000; Oxford, BOD, Junius 11, p. 87 (naar: Karkov 2001, pl. XLIIIa)
- 485 De kerk van Bosham, wandtapijt vervaardigd in Canterbury, ca. 1077-1082; kathedraal Notre-Dame van Bayeux (naar: Bernstein 1986, pl. III)
- 486 Aartsbisschop Dunstan in een kerkgebouw, pontificaal, Canterbury, ca. 1120; Londen, BL, Cotton Claius A iii, fol. 8 (naar: Heslop 1984, fig. 2)
- 487 Geboorte van Johannes de Doper, wandschildering in de St Gabriel's Chapel van de kathedraal te Canterbury, ca. 1155-1160 (naar: Demus 1968, Taf. LXXVIII)
- 488 Kerkgebouw, kloosterzegel van Ankerwyke, 1194 (naar: Birch 1887-1900 (1), pl. X.2559)
- 488A Andreas zittend op een kerkgebouw, domkapittelzegel van Rochester, twaalfde-eeuwse matrijs (naar: Hall 1994, afb. op 39)
- 488B Plattegrond van de opgegraven fundamente van de Angelsaksische kathedraal van Canterbury (naar: Brooks 1995, fig. 4)
- 489 Kerkgebouw, eerste kloosterzegel van Glastonbury, matrijs uit het midden van de elfde eeuw (foto: Londen. BL)
- 490 Kerkgebouw, eerste kloosterzegel van Sherborne, matrijs uit het midden van de elfde eeuw (naar: Gibb 1975, fig. 8)
- 491 Kerkgebouw, eerste domkapittelzegel van Exeter, matrijs uit 1050 of iets later (naar: [www.exeter.gov.uk/timetrail/05\\_saxon/object\\_detail.asp?photoref=5\\_08](http://www.exeter.gov.uk/timetrail/05_saxon/object_detail.asp?photoref=5_08))
- 492 Kerkgebouw, eerste domkapittelzegel van Llandaff, matrijs uit ca. 1119-1134 (naar: Birch 1887-1900 (1), pl. X.1887)
- 493 Kerkgebouw, eerste domkapittelzegel van St Andrews, matrijs uit ca. 1144 (naar: Birch 1887-1900 (4), pl. VII.14967)
- 494 Oostaanzicht van een kerkgebouw, eerste domkapittelzegel van Bath, matrijs uit de late elfde of vroege twaalfde eeuw (naar: Zarneci & Holt & Holland 1984, cat. 348)
- 495 Christusfiguur boven een kerkgebouw, eerste domkapittelzegel van Norwich, matrijs uit ca. 1133-1137 (naar: Heslop 1996, fig. 162)
- 496 Christusfiguur in het portaal van een kerkgebouw, tweede domkapittelzegel van Canterbury, matrijs uit 1155-1158 (naar: Zarneci & Holt & Holland 1984, cat. 358)
- 497 Kerkgebouw, matrijs van het domkapittel van Chichester, ca. 1220 (naar: Alexander & Binski 1987, cat. 455)
- 497A Kerkgebouw, tweede kloosterzegel van Battle Abbey, matrijs uit ca. 1180-1200 (naar: Birch 1887-1900 (1), pl. X.2616)
- 498 Kerkgebouw met figuren (voorzijde), de moord op Thomas Becket in een kerkgebouw (keerzijde), derde domkapittelzegel van Canterbury, matrijs uit 1231-1233 (naar: Birch 1887-1900 (1), pl. IX.1377)
- 499 Paulus waakt over de stad (voorzijde), Thomas Becket waakt over de stad (keerzijde), tweede (?) stadszegel van Londen, matrijs uit ca. 1219 (naar: Cherry 1992, fig. 3)
- 500 Een os voor drie torens binnen een ommuring, stadszegel van Oxford, matrijs uit 1191 of iets eerder (lijntekening naar: Kersting & Ashdown 1980, afb. op 9)
- 501 Vesting met drie torens, eerste stadszegel van York, matrijs uit 1190 of iets eerder (naar: Birch 1887-1900 (2), pl. I.5542)
- 502 Kerkgebouw, eerste stadszegel van Worcester, matrijs uit de vroege dertiende eeuw (naar: [www.worcestercitymuseums.org.uk/content/plotpln/13th/13th102.htm](http://www.worcestercitymuseums.org.uk/content/plotpln/13th/13th102.htm))
- 503 Gebouw tussen twee torens, eerste stadszegel van Exeter, matrijs uit ca. 1200 (naar: Zarneci & Holt & Holland 1984, cat. 378)